

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑβδομος

Ευνδρομή ἑτησία : Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως : Ὁδὸς Σταδίου, 6.

4 Φεβρουαρίου 1879

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ Ι. Ι. ΜΑΓΕΡ

J. J. Mager

Ι. Ι. ΜΑΓΕΡ

Ὁ Ι. Ἰάκωβος Μάγερ, γερμανὸς ἱατρός, ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα μετ' ἄλλων φιλελλήνων καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Μεσολογγίῳ, ἱδρυσεν τὴν ἐφημερίδα *Ἑλληνικά Χρονικά*, τὴν πρώτην ἐλληνικὴν ἐφημερίδα—ἃν ἐξαιρέσωμεν τὴν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἐν Βιέννῃ ἐκδιδομένην—ἣτις διετηρήθη πλέον τοῦ ἔτους. Τὰ *Ἑλληνικά Χρονικά* ἐξεδίδοντο δις τῆς ἑβδομάδος εἰς μικρὸν ὄγδον σχῆμα ἐκ σελίδων 4, μετὰ παραρτήματος ἐνίοτε· ὁ πρῶτος ἀριθμὸς αὐτῶν ἐξεδόθη τῇ πρώτῃ Ἰανουαρίου 1824, ὁ δὲ τελευταῖος—ὁ 15 τοῦ γ' ἔτους—τὴν 20 Φεβρουαρίου 1826 ὀλίγας ἡμέρας πρὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξόδου τῆς φρουρᾶς· τιμὴ τῆς ἑτησίας συνδρομῆς αὐτῆς ἦσαν ἑξ ἰσπανικὰ τάλληρα. Ἡ ἐφημερίς αὕτη, ἣτις ἀνετυπώθη τῷ 1840 ὑπὸ τοῦ συντάκτου τῆς *Ἑλπίδος* Κ. Λεβίδου, ὑπὸ δοκίμου καλᾶμου καὶ μετὰ μεγάλης ἀμεροληψίας συντατασμένης, εἶναι πολὺτιμος διὰ τὰς πληροφορίας ὅσας περιέχει περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίως δὲ περὶ τῆς πολιτορχίας τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ φιλέλληνας δημοσιογράφος τῷ 1824 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου μέλος τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκτελούσης χρέη γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐφρονεῖτο δὲ κατὰ τὴν ἐξοδον.

ΛΟΥΚΗΣ ΛΑΡΑΣ

Αὐτοβιογραφία γέροντος Χίου.

Συνίχεα· ἰδίαι σελ. 49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ἐξημέρονα μὲν ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα τὰ περικλείοντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδρῶ φωτός, χαράττουσα ὀπισθεν ἡμῶν τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστάθημεν,

ἐβλέπομεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἤκούετο ῥόγθος· ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, μακρὰν, μᾶς ἐδειξεν ὁ χωρικὸς τὸ πλοῖον. Δὲν ἐβλεπον ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὀδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα, διέκρινον τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινοῦνται προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱστία.

Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἤμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἰδήσιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες, εἶχον δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινον μακρόθεν τοὺς ἰστούς του. Ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγᾶδων, εἶδομεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡχετο ἡ λέμβος! Ἐπλησίαζεν. Ἡκούοντο αἱ κῶπαι σγίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείνομεν σιωπῶντες τὰ ὅτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους. Ἀλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπῆδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ἀνυπομόνουν θέλοντες πάντες νὰ ἐπιβιβασθῶσι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, καὶ ἦσαν πολλοὶ οἱ φεύγοντες, ἡ δὲ λέμβος μικρά. Ἡ ἡχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονήσαν.—Ἡσυχάσατε, ἐφώναζε. Θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν! Ἐντούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον αὐτῆς φορτίον, ὁ δὲ ναυκλῆρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμενον εἰς τὸ παράλιον ὀπλισμένοι. Ἐπῆλθαιεν ἡ λέμβος καὶ ἡχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμυδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, καὶ νῦξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Πῦξανε δὲ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ φῶς ἐπληθύνετο. Δὲν ἐφαίνετο

εἰσέτι ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμένομεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ ἐβλέπομεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνῃ ἡ σειρά μας, ὅτε ἀντήχησεν αἶφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὄλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδομεν ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. — Ἀλλοίμονον! οἱ Τούρκοι μᾶς ἐπλάκωσαν!

Θεέ μου! Ὅποιον τρόπον ἔφερον εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη τῶν διωκτῶν μας ἐμφάνισις! Δύο, τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὅμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη, καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπώρειας ὅπως προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὄπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τούρκοι ἀνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρα γε; ἢ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχον; ἢ μὴ ἦσαν πολυαριθμοῦ σώματος ἐμπροσθοφυλακῇ καὶ ἐπερίμενον ἐπικουρίαν, ὅπως ἐπιπέσωσι καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε; τί θὰ γίνωμεν; πῶς θ' ἀντισταθῶμεν; Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζε. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν; Θὰ φανῶσιν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τούρκοι;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδον τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον, τὸν ἔβλεπον νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐνῶ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὅπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Δουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μετὰ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνήθῃ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλουν τὸν λαβὸν τῆς, καὶ ἔλεγον — Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν. . . . Ἐκεῖ, μετὰ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μετὰ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαὶ μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μετὰ ὥθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καὶ πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ εὐρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου κ' ἐγώ. Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν

ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καὶ ἐνῶ ἐστρεφόμεν εἶδον καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὤθουν τοὺς πρώτους, ἐπιπτον δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μεταξὺ τῶν πιπτόντων βλέπω αἶφνης τὴν μητέρα μου. Δὲ ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τῆς μητρός μου τὸ φέρεμα, ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔπλεον αἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύρουμεν ἐκ τῆς θαλάσσης, οὐδ' ἐνθυμούμαι πῶς εὐρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὸ ἔβλεπον ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν ἐάν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάννα. Εἰς τὸ τελευταῖόν τῆς μὲνον ταξιδίδιον τοὺς εἶδον ἐπὶ τέλους ἐρχομένους. Ἡμεῖς ἤδη πάντες ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ ἡμεῖς ἐκάτον ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τούρκοι δὲν ἐπέτυχον ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσωσι τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχετο νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδομεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ τῶν βράχων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῶ ὄντι ἐμπροσθοφυλακῇ, ἀλλὰ θεία χάριτι, ἐβράδυνον οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθωσι καὶ ἡμεῖς ἡμεῖς ἤδη σώοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα πλάτων.

Μεταξὺ τῶν ποικίλων τοῦ βίου μου περιπετειῶν δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ ναυαγῇσω. Ἡ θάλασσα μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον, μοὶ ἐφέρθη φιλοφρονῶς πάντοτε. Ἀλλ' ὁπότεν ἀναγινώσκω ναυαγίων περιγραφὰς ἀναλογίζομαι τὰς ὥρας καὶ τὰς σκηνὰς τῆς φυγῆς ἐκείνης ἐκ Χίου. Ναυαγοὶ βλέποντες ἐκ πλοίου καταποντιζομένου τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν δὲν διέρχονται βεβαίως συγκινήσεις πλέον ἐναγωνίους ὅσων ἡμεῖς τότε διήλθομεν. Ἀλλὰ καταποντισμὸς δι' ἡμᾶς ἦτο ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀγωνία, ὡς βράχον δὲ σωτηρίας ἐβλέπομεν τὸ πλοῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μικρὰ λέμβος ἀνὰ ὀλίγους μᾶς μετέφερεν, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐτουφέκισον ἀνωθεν.

Ὅταν ὁμοῦ εἶδον τὸ πλοῖον ἀπομακρυνόμενον καὶ σώους ἐν αὐτῷ ἅπαντας τοὺς μετ' ἡμῶν συγκινδυνεύσαντας, ἠσθάνθην τὴν καρδίαν μου πληρουμένην ὑπὸ τῆς χαρᾶς ὅτι ἐσώθημεν. Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτόν μου αἶσθημα, στενὸν ὡς ἐγώτισμὸς αἶσθημα. Δὲν ἐσυλλογιζόμην τὴν ὥραν ἐκείνην τοὺς ἐν Χίῳ μέιναντας, δὲν ἐσκέπτομην πόσοι δυστυχέστεροι ἡμῶν κρύπταντο

εἰσέτι εἰς σπήλαια καὶ ὑπόγεια, ὑποφέροντες τὰ μαρτύρια, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἐλυτρώθημεν. Ὅχι! δι' ἐμὲ ἡ Χίος, ὁ κόσμος ὅλος, ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν τοῦ πλοίου μας τὸ πλῆρωμα! ἐκεῖ συνεκεντροῦντο τὰ αἰσθήματά μου, ἐκεῖ περιωρίζετο ἡ σκέψις μου. Ἀλλ' ὅτε τὸ πλοῖον ἐπελαγοδόμησε, τὰ δὲ παράλια τῆς Χίου ἔμειναν μακρὰν ὀπισθεν ἡμῶν, καὶ ἐπῆλθε τάξις τις καὶ ἡσυχία ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐνθυμήθην τότε ὅτι ἤμην ἄσιτος καὶ ἠσθάνθην ὅτι πεινῶ. Δὲν ἦτο νῆα δι' ἐμὲ ἡ τοιαύτη αἴσθησις. Πολλὰκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν περιπλανήσεών μας ἠσθάνθην αὐτὸ τῆς πείνης καὶ τῆς δειψῆς τὸ μαρτύριον. Ποτέ, ἀναγνώστὰ μου, νὰ μὴ σὲ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ πεινάσῃς, ἐκτὸς μόνον ὅταν γνωρίζῃς ὅτι σὲ περιμένει τράπεζα πλῆθους. Ἀλλὰ νὰ πεινᾷς καὶ νὰ βλέπῃς τοὺς περὶ σὲ ὠχρούς ἐκ τῆς ἀσιτίας, καὶ νὰ μὴ βλέπῃς πόθεν νὰ προμηθευθῇς τεμάχιον ἄρτου, καὶ νὰ ἔχῃς ἀνάγκην δυνάμεων διὰ νὰ τρέχῃς, διὰ νὰ περιθάλῃς ἄλλα ἀδύνατα καὶ ἀγαπητὰ περὶ σὲ ὄντα. . . . Ὡ! μόνος ὁ διελθὼν τοιαύτας στερήσεις δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν πικρίαν τῶν!

Ὁ πλοίαρχος δὲν ἐβράδυνε νὰ σκεφθῇ ὅτι ἐχομεν ἀνάγκην τροφῆς καὶ διέταξε νὰ μᾶς διανεύμωσι παξιμάδια. Μᾶς ἐφάνη ὡς τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τὰ ἐδέχθημεν εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν καὶ ἀπονέμοντες ἐγκαρδίους εὐχαριστίας πρὸς τὸν πλοίαρχον, καὶ δὲν ἤκουες ἐντὸς ὀλίγου ἢ τὴν χαρμύσινον μουσικὴν τοσούτων πεινασμένων ὀδόντων ἀλεθόντων τὰ σκληρὰ τοῦ πλοίου παξιμάδια.

Ἡ Ἀνδριάννα μόνη δὲν ἔτρωγεν. Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, παρὰ τὴν πρύμνην, μετὰ τὰ γόνατα ὑψωμένα καὶ τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ τὸ μέτωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν. Ὁ πλοίαρχος ὑπῆγε πλησίον τῆς προσπαθῶν νὰ τὴν ἐνθαρρύνῃ, ἀλλ' ἔμεινε σιωπηλὴ καὶ ἀκίνητος ἐκείνη, οὐδ' ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν. Ἐθεσσα τότε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς καὶ ἠθέλησα νὰ τὴν προτρέψω νὰ φάγῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ εἶπω πολλά, διότι εἶδον τὰ δάκρυα ρέοντα διὰ μέσου τῶν δακτύλων τῆς, καὶ ἐπνίγετο ἡ φωνή μου καὶ ἐθολοῦντο οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἡ μήτηρ μου ἐκάθητο παρέκει. Ἐδειξα διὰ τῆς χειρός τὴν Ἀνδριάναν καὶ μετὰ ἠννόνησεν ἡ μήτηρ μου, καὶ ἐγεροβείσα ἦλθε πλησίον τῆς δυστυχοῦς νέας. Ἐγονάτισεν ἐνώπιόν τῆς, ἐσήκωσε τὰς χεῖράς τῆς ἀπὸ τὸ μέτωπον, ἐσπόγγισε τὰ δάκρυά τῆς, καὶ εἶπε λόγους γλυκεῖς γυναικείας παραμυθίας.

Ἀπεμακρύνθην συγκινημένης. Ὑπῆγον εἰς τὴν πρῶραν καὶ ἔβλεπον τὴν θάλασσαν τὴν ὁποίαν ἐσχίζομεν, καὶ τὰ βουνὰ τῶν Ψαρῶν ἀντικρὺ μου. Ἡμεῖς ἤδη πλησίον τοῦ λιμένος, δὲν ἐβράδυνον δὲ νὰ φανῶσι τὰ πλοῖα, καὶ ὁ

περάνω αὐτῶν ἡ πόλις, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἡ κυροβολήσαμεν. Τότε πρῶτον τὴν εἶδον τὴν ἡρωϊκὴν νῆσον, ἥτις ἦτο πεπρωμένον νὰ καταστραφῇ, ὡς ἡ Χίος καὶ αὐτή. Ἀλλὰ τὰ Ψαρὰ ἐνέπηξαν εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Τουρκίας πληγὴν φοβερὰν, ἐνῶ ἐκ τῆς Χίου γόοι μόνον καὶ στεναγμοὶ ἀντήχησαν. Κατεστράφησαν τὰ Ψαρὰ, ἀλλ' ἀποῦ πρῶτον ἠναψεν εἰς τὸ πέλαγος ἀθάνατον πυρκαϊὰν ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη!

Δὲν μᾶς ἐπετράπη ν' ἀποβῶμεν εἰς τὴν ξηρὰν! ἐφοβοῦντο οἱ Ψαριανοὶ μὴ ἀναγκασθῶσι νὰ μᾶς δεχθῶσι, μὴ δυνάμενοι νὰ φιλοξενήσωσι πλείοντες πρόσφυγας ἐπὶ τῆς νήσου τῶν! ἦτο θυσία καὶ τὸ ὕδωρ αὐτὸ τὸ ὁποῖον μᾶς ἔσταιλον διὰ νὰ μὴ ἀποπλεύσωμεν διψῶντες. Ὁ ἀνεμος ἔπνεεν εἰσέτι οὐριος, ὁ δὲ πλοίαρχος ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσωμεν πρὶν αἶφνης μεταβληθῇ. Ἐπρότεινε νὰ μᾶς φέρῃ εἰς Μύκονον, καθότι εἰς Τήνον ἦσαν ἤδη πολλοὶ ἐκ Σμύρνης καὶ Χίου καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων πρόσφυγες, ὁ δὲ τύφος τοὺς παρηκολούθησεν, ἐνῶ εἰς Μύκονον ἦτο ὑγεία καὶ εὐρυχωρία πλείοντα. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἐκεῖ κατὰ προτίμησιν νὰ μᾶς φέρωσι. Ἡμεῖς δὲ ἐπηγαίνομεν ὅπου μᾶς ἔφερον. Τί πρὸς ἡμᾶς ἡ Τήνος ἢ ἡ Μύκονος; Λιμένα καταφυγῆς ἠθέλομεν, καὶ σκέπην φιλόξενον, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ κλίνωμεν τὴν κεφαλὴν, καὶ Τούρκους πλησίον νὰ μὴ ἔχωμεν.

Περὶ ἡλίου δυσμᾶς ἀνηρτήθη ἡ ἀγκυρα καὶ ἀπεπλεύσαμεν.

Ἡ Ἀνδριάννα ἐντούτοις ἔμεινε τεθλιμμένη καὶ ἄφωνος. Οὐδὲ ἡ εἰς Ψαρὰ ἀφίξις καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἀναχώρησις, οὐδ' ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κίνησις καὶ βοήθῃσεν νὰ τὴν ἀποσπᾷσται τοῦ ληθάργου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο βυθισμένη. Τὰ πάντα ἦσαν ὡς ξένα πρὸς αὐτήν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἦσαν προσηλωμένοι, ἀλλ' ἔβλεπε ὅτι δὲν προσέχουν εἰς ὅ, τι ἠτένιζον. Μεταλαγχολία ἀνεκλάλητος ἀπεικονίζετο εἰς τὸ βλέμμα, εἰς τὴν στάσιν, εἰς τὴν σιωπὴν τῆς. Ἐάν τὴν ὠμίλει τις, ὕψονε βραδέως τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ν' ἀποσπᾷται μετὰ κόπου ἀπὸ τὰς σκέψεις τῆς, καὶ βραδέως καὶ μετὰ κόπου ἀπεκρίνετο. Ἐάν ἡ μήτηρ μου ἐλάμβανε θωπευτικῶς τὴν χεῖρά τῆς, ἐδέχετο ἀπαθῶς τὴν θωπείαν, ἡ δὲ χεὶρ ἐπιπτεν ἐπειτα βαρεῖα ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ ἀπεμακρύνετο ἡ μήτηρ μου νὰ κρύψῃ τὴν λύπην τῆς. Ποῦ ἡ προτέρα ζωηρότης; ποῦ ἡ ἐνέργεια, ποῦ ἡ παιδρότης, ἥτις μᾶς ὑπεστήριζε καὶ μᾶς ἐξωγόνοιε κατὰ τὰς πρώτας τοῦ διωγμοῦ ἡμέρας! Ἀφ' ἧς ὥρας ἠνοιξε τὴν θύραν εἰς Μεστὰ μετὰ τὴν κόμην λυτὴν καὶ τὰ στήθη ἀνοικτὰ καὶ τὸ φέρεμα σχισμένον, δὲν εἶδον τὸ μεῖδιμα οὐδὲ ἠκούσα τὴν εὐθυμον ἐκείνην φωνὴν τῆς. Μόνον τοὺς λυγμούς τῆς ἤκουον ἐντὸς τοῦ σκοτεινοῦ σταύλου, καὶ τώρα ἔβλεπον τὸ ἄτονον βλέμμα τῆς καὶ τὰ

χειλή της βωβά. Ἡ εὐτυχία τῆς ὑπάρξεώς της κατεστράφη ὑπὸ τὰς ἀγρίας χεῖρας ἐκ τῶν δ-ποιῶν διέφυγεν ὅπως μᾶς σώσῃ. Ἡ ἀτιμωτική ἐκείνη ἐπαφὴ ἀπεμάρανε τὸ θαλερὸν τῆς ζωῆς της γόητρον. Τὸ κάλλος ἀπέμενε, ἀλλ' ἀνευ τῆς προτέρας λάμπειος πλέον. Ἦτο εἰσέτι ὡ-ραία, ἀλλ' εἶχε τὴν ὠραιότητα τοῦ ἀνθους, τὸ ὁποῖον χεῖρ σκληρὰ ἀπέκοψε τοῦ στελέχους του καὶ τὸ ἔρριψε κατὰ γῆς ἀφοῦ τὸ ἔθλιψεν.

Τὸ δὲ πλοῖον ἔσχιζε τὰ κύματα. Ἡ ἀπόστα-σις καὶ τὸ προβαῖνον σκότος ἀπέκρυψαν βαθμη-δὸν τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρῶν τὰ βουνά, μό-λις δὲ ὡς νέφη μεμακρυσμένα διεκρίνοντο ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος αἱ γραμμαὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰ-γαίου, πρὸς τὰς ὁποίας ἐπλέομεν.

Καὶ ἐπῆλθεν ἡ νύξ ἀσέληνος καὶ σκοτεινὴ, ὃ δὲ ἄνεμος ἔπνεεν οὐριος, καὶ ἔτρεχε τὸ σκά-φος, καὶ ἐγόγγυζεν ἡ θάλασσα. Ὁ κάματος, καὶ τὸ σκότος, καὶ τῆς ἀσφαλείας ἡ συναίσθη-σις, καὶ ἡ ἀντίδρασις τῶν παρελθουσῶν συγχι-νήσεων, καὶ τὸ ψῆχος τῆς νυκτός, καὶ τῶν κυ-μάτων ὁ ῥόγχος, τὰ πάντα ὁμοῦ ἐδάμασαν τοὺς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος συνεσφιγμένους φυγά-δας, καὶ ἐπροσπάθεισεν ὅπως ἕκαστος ἡδύνατο νὰ σκεπασθῇ καὶ ἐκρυψαν αἱ μητέρες τὰ τέκνα εἰς τὴν ἀγκάλην, οἱ δὲ γέροντες ἔκλινον τὴν λευκὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ πλοίου, καὶ ἔπαυσαν αἱ ὀμιλίες, καὶ δὲν ἤκουες ἢ τὴν βοὴν τοῦ κύματος σχιζομένου ὑπὸ τὴν πρῶραν, καὶ τὸ τρίξιμον τοῦ σκάφους, ὅτε ὁ ἄνεμος ἀ-γριεύων ἔκλινε πρὸς τὴν θάλασσαν τοὺς ἰστούς.

Ἐγὼ δὲν ἐκοιμώμην. Ἐκαθήμεν στηρίζων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἰστού καὶ ἔβλεπον τὰ νέφη καὶ τοὺς ἀνὰ μέσον τῶν νεφῶν φαινόμενους ἀ-στέρας, ὃ δὲ νοῦς μου ἦτο ὅλος εἰς τὴν Ἀνδριά-ναν. Ἐνθυμούμην σκηναὶς τῆς παιδικῆς μου ἡ-λικίας· ἐνθυμούμην ὅταν μᾶς ἤνοιξε τὴν θύραν ἐπιστρεφόντων ἐκ Σμύρνης, καὶ τὴν χαρὰν, ἥτις τότε ἐπλημμύρησε τὴν καρδίαν μου, ὅτε μετὰ τοσούτων ἐτῶν ἀπουσίαν τὴν ἐπανεῖδον· ἐνθυ-μούμην ἕνα σωρὸν περιστατικῶν τῶν τελευταίων δυστυχῶν ἐπὶ τῆς Χίου ἡμερῶν, ἡ δὲ μορφή της συνέχετο μὲ τὰς ἀναμνήσεις μου πάσας, καὶ ἡ φωνὴ της, ἡ φαιδρὰ της φωνή, μοῦ ἐφαίνετο ἀντηχοῦσα εἰς τὰ ὦτά μου. Καὶ παρήρχοντο αἱ ὥραι. Ἀλλ' ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡσυχία καὶ ἡ μονότονος τῆς θαλάσσης βοή, καὶ τοῦ σκά-φους ἡ κίνησις ἤρχιζον βαθμηδὸν νὰ ἐπενεργῶ-σιν ἐπὶ τοῦ ἀπηνυθμένου μου σώματος. Χωρὶς ἐντελῶς νὰ κοιμῶμαι ἤρχιζον ἤδη αἱ σκέψεις μου νὰ λαμβάνωσιν ὀνειρῶν μορφήν, ὅτε ἐξαί-φνης ἀκούω ἤχον βαρὺν σώματος πίπτοντος ἐν-τὸς τῆς θαλάσσης καὶ τρόμου συγχρόνως κραυγᾶς.

— Ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν! Ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν!

Εὐρέθην διὰ μίαν εἰς τὴν πρύμνην. Ἡ Ἀν-δριάννα δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν της. Οἱ δ' ἐπιβά-

ται σκύπτοντες ἀπὸ τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου ἔβλεπον τὴν θάλασσαν, καὶ αἱ γυναῖκες ἔκραζον:

— Ἐπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν! Σώσατέ την!

Ὁ πλοίαρχος διέταξε νὰ χαλαρώσωσι τὰ ἱ-στία. Ἐκόπη τοῦ πλοίου ὁ δρόμος, καὶ ἡ λέμ-βος κατεβιβάσθη. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἔπνεε δυνα-τὸς καὶ εἶχομεν ἤδη ἀφήσει ὀπίσω τὸ ἀγνωστον ἐκεῖνο σημεῖον, ὅπου ἠκούσθη ὁ ἀπαίσιος ἤχος, ὅπου ἡ Ἀνδριάννα ἐρρίφθη εἰς τὸ πέλαγος.

ὦ! ποτὲ δὲν ἐμίσησα τοὺς Τούρκους ὅσον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν!

Ἐπῆδησα ἐντὸς τῆς λέμβου πρὶν ἢ δυνηθῇ ὁ πλοίαρχος νὰ μ' ἐμποδίσῃ. Οἱ ναῦται ἐκωπ-λάτουν βιαίως. Ὑπήγομεν ὀπίσω. Ἐσιωποῦ-μεν προσέχοντες μὴ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν της. Ἐκράζομεν δυνατὰ διὰ ν' ἀκουσθᾶμεν. Τίποτε! Ἐβλέπομεν εἰς τὸ σκότος μὴ διακρίνωμεν μορ-φήν τινα ἐπὶ τῶν κυμάτων. Τίποτε! Τίποτε! Ἐκεῖ, λευκὴ τις σκιά ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐπέσχε τὸ βλέμμα μου. Τὴν δεικνύω πρὸς τοὺς ναύτας. Κωπηλατοῦμεν, πλησιάζομεν. Ἦτο ὁ λευκὸς τῆς Ἀνδριάννας κεφαλόδεσμος. Ἐμείναμεν ὡρὰν πολλὴν περὶ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐφαίνετο, δὲν ἠκούετο τίποτε, ἐκ δὲ τοῦ πλοίου ὁ πλοίαρχος ἔκραζε νὰ ἐπιστρέψωμεν. Ἐπεστέψα-μεν. Ἐκράτουν εἰς χεῖρας τὴν λευκὴν ὀθόνην, τὴν ὀθόνην ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἔσυρον καὶ ἐλύθη ἡ κόμη της, ὅταν ἐπιστρέφων ἐκ Σμύρνης εἶδον πρῶτην τὴν Ἀνδριάναν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας μας. Ἡ ὀθόνη ἐκείνη ἔμεινε τὸ μόνον λείψανον, μόνον μνημόσυνόν της. Τὴν ἐκράτησα ἔκτοτε, καὶ τὴν ἔχω εἰσέτι, καὶ τὴν διατηρῶ ὡς ἱερὸν κειμήλιον, ὡς προσφιλὲς ἐνθύμημα.

[Ἐπὶ τὴν συνέχισιν.]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

Η ΕΣΠΕΡΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΟΥΣΑΜΑΚΗ

Οἰκογενειακὰ σκηναί.

Α'

Ὁ Κύριος Παρδαλὸς καὶ ἡ Κυρία Παρδαλοῦ εἶνε προσκεκλημένοι τὸ ἑσπέρας εἰς συναναστροφὴν.

Ὁ Κύριος Σουσαμάκης, ὑπάλληλος τοῦ γρα-φείου ὅπερ διευθύνει ὁ κύριος Παρδαλός, ἐνυμ-φεύθη πρό τινων μνηῶν, τῇ ἀγαθῇ συμπτᾶσει τοῦ προῖσταμένου του, πλουσίαν νύμφην ἐκ Πατρῶν, ἔχουσιν μὲν ἕνα ὀφθαλμὸν ὀλιγώτε-ρον αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ἑλλείπον-τος ὀφθαλμοῦ δεκαπέντε ἔτη ἡλικίας περισσό-τερα, καὶ εἰς ἀποζημίωσιν τῶν περισσευόντων δεκαπέντε ἐτῶν τριάκοντα πέντε χιλιάδας δραχμῶν προῖκα. Ὁ ὀλβιος Σουσαμάκης ἐσυλλο-γίσθη τὸ κατ' ἀρχάς, εἰς πανηγυρισμὸν τοῦ σπουδαίου τοῦτου καὶ εὐτυχοῦς συμβεβηκότος τοῦ βίου του, νὰ δώσῃ χορὸν εἰς τοὺς παρανύμ-φους τὴν αὐτὴν τῶν γάμων του ἑσπέραν· εἶχε δὲ μάλιστα παρακαλέσει καὶ ὑπαξιωματικὸν τινα φίλον του νὰ τῷ προμηθεύσῃ ἐκ τῆς στρατιω-τικῆς μουσικῆς ἐν γλῶσσῳ, ἐν κλαρινέτῳ

καὶ ἐν τρομπόνι, ἥτοι ἕνα πλαγιάυλον, ἕνα ὀ-ξύαυλον καὶ μίαν βαρυσάπιγγα, ὡς γράφουσι σήμερον οἱ νεοφώτιστοι τῆς γλώσσης καθαρι-σταί, ὅπως τὸ ἐναρμόνιον αὐτῶν μέλος πετε-ρώσῃ τοὺς πόδας τῶν προσκεκλημένων. Ἀλλ' εἶτα μετενόησε, σκεφθεὶς ὅτι δὲν ἦτο καλὸν νὰ παρατείνῃ τὸ μεταξὺ τῆς στέψεως καὶ τῆς ἀ-πομονώσεως αὐτοῦ χρονικὸν διάστημα, καὶ ἀ-πεφάσισε νὰ ἀναβάλῃ εἰς προσφωρότερον και-ρὸν τὸν χορευτικὸν τῶν γάμων του πανηγυρισμὸν.

Οὕτω λοιπὸν μετὰ τινὰς μῆνας, ἡμέραν τινα πέμπτην τῆς ἑβδομάδος ὥραϊα ἐπισκεπτῆρια, δίκην μετριοφρόνων προσκλητηρίων, διενεμήθη-σαν εἰς τοὺς γνωρίμους καὶ φίλους τοῦ κυρίου Σουσαμάκη, ὧν ἐν ἑλαβε καὶ ὁ Κύριος Παρδαλός, ἔχον οὕτω:

«Ὁ Κύριος καὶ ἡ Κυρία Σουσαμάκη παρα-καλοῦσι τὸν Κύριον καὶ τὴν Κυρίαν Παρδα-λοῦ νὰ λάβωσι τὴν καλωσύνην νὰ πάρωσι τὸ τίτλόν εἰς τὴν οἰκίαν των τὴν Κυριακὴν, 10 Νοεμβρίου, εἰς τὰς 8 τὸ ἑσπέρας.»

Σημειωτέον ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἐξέλεξεν ἡ ἀθρὰ πρόνοια τῆς Κυρίας Σουσαμάκη, καθότι τὴν Κυριακὴν ἐκείνην συνέπιπτεν ἡ ἐπέτειος τῆς ἐορτῆς τοῦ νεαροῦ της συζύγου — ὁ Σουσα-μάκης ἐκαλεῖτο Ὁρέστης — καὶ ἡ νεόνυμφος Πασιφάη ἐσκέφθη, ὅτι προσφύεσταν ἦτο νὰ πανηγυρισθῶσι διὰ τοῦ αὐτοῦ χοροῦ καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ κυπέλλου τεύου ὃ τε γάμος της καὶ ἡ ἐορ-τὴ τοῦ συμβίου της.

Οὕτω λοιπὸν τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς, 10 Νοεμβρίου, διπλαῖ συγχρόνως γίνονται ἐτοιμα-σίαι· ἐτοιμασίαι ὑποδοχῆς ἐκ τῷ οἴκῳ τοῦ Σου-σαμάκη, καὶ ἐτοιμασίαι ἐπισκέψεως ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Παρδαλοῦ.

Ἀς μνημονεύσωμεν ἐν παρόδῳ, καὶ πρὶν ἢ εἰ-σέλθωμεν εἰς τὰς οἰκίας τοῦ Ἀμφιτρύωνος καὶ τοῦ ξένου του, ὅτι τὴν προτεραίαν τὸ ἑσπέρας, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Κ. Παρδαλὸς ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τοῦ γραφείου, ἐπλησίασεν εἰς αὐ-τὸν δειλῶς ὁ Σουσαμάκης, καὶ περιελίσσων εἰς τοὺς δακτύλους του τὴν ἄλυσιν τοῦ ὥρολογίου του, ἵνα διασκεδάσῃ πῶς τὴν δειλίαν αὐτοῦ, τῷ εἶπε, μειδιῶν γλυκερὸν μειδιάμα σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς:

— Λοιπὸν . . . θὰ σὰς ἔχωμεν αὔριον τὸ ἑσπέ-ρας, Κύριε Διευθυντά;

— Χωρὶς ἄλλο, Κύριε Σουσαμάκη . . . χωρὶς ἄλλο! ἀπήντησεν ὁ Κύριος Παρδαλός, ἀντιμει-διῶν καὶ ἐκεῖνος μειδιάμα ὑπεροχῆς καὶ προστα-σίας.

Β'

Ὁ Σουσαμάκης, ἐννοῶν νὰ πανηγυρίσῃ τοὺς γάμους του καὶ τὴν ἐορτὴν αὐτοῦ, οὐδόλως ἐ-σκόπευε νὰ δώσῃ ἐκ τῶν τυπικῶν ἐκείνων συνα-ναστροφῶν, καθ' ἃς οἱ προσκεκλημένοι πίνου-σιν ἐν κύπελλον τεύου — οἱ τολμηρότεροι καὶ

δύο — βρέχουσιν ἐντὸς αὐτοῦ ἐν ἡ δύο μικροσκο-πικά παξιμαδάκια, χορεύουσιν οἱ μὲν κυμβαλι-ζόντων τῶν δέ, καὶ ἀπέρχονται τέλος περὶ τὰς δύο ἢ τρεῖς μετὰ τὸ μεσονύκτιον, κάθιδροι, κα-τάκοποι, λιμώττοντες καὶ διψῶντες. Ἀνυμ-φος ἔτι, εἶχε πολλάκις μετάσχει τοιούτων χορευτικῶν ἐσπερίδων, καὶ ἡ μνήμη των διετη-ρεῖτο ἔτι πλήρης πείνης καὶ ῥίγους ἐν τῇ φαν-τασίᾳ του. Συναισθανόμενος δὲ βαθύτατα τὴν ὀρθότητα τοῦ γραφικοῦ ῥητοῦ: ὁ σὺ μισεῖς ἐ-τέρῳ μὴ ποιήσης, οὐδόλως ἤθελε νὰ πάθωσιν οἱ ξένοι του ὅ,τι αὐτὸς πολλάκις εἶχε πάθει καὶ ἀπὸ καρδίας ἐμίσει. Διὰ τοῦτο λίαν πρωτ' ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐπρομηθεύθη ὀπώρας, ὀρεκτικά τραγήματα, ἄρτον ἰδίως πολὺν καὶ οἶνον ἔτι πλείονα, καὶ ἀφοῦ παρήγγειλεν εἰς τὸ Σολωναῖον τὰ ἀπαιτούμενα γλυκίσματα καὶ δροσιτικά, μὴ λησμονήσας καὶ τὰ παγωτά — ἤθελε, βλέπετε, νὰ φιλεύσῃ μεγαλοπρεπῶς τοὺς προσκεκλημένους του, — ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν οἰ-κίαν του φέρων κατόπιν αὐτοῦ δύο ἐκ τῶν τρο-φίμων τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παίδων, κομι-ζοντας πλήρεις τοὺς καλάθους αὐτῶν.

Ἀλαζὼν καὶ βρενθυόμενος εἰσῆλθεν ὁ Σουσα-μάκης εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἤδη τῆς θύρας ἐφώνησε γεγωνὸς πρὸς τὴν ὑπερέττιαν:

— Μαρία! ἔλα παρ' ἐ' αὐτά.

Ἀντὶ ὅμως τῆς ὑπερεττίας, ἥτις τὴν στιγ-μὴν ἐκείνην μετεκόμιζεν ἀνώνυμὰ τινα σκεύη εἰς ἀνώνυμον τῆς οἰκίας μέρος, ἐπεφάνη εἰς τὴν κλίμακα ἡ κυρία Πασιφάη, ἄτακτον ἔχουσα τὴν κόμην καὶ τὴν πρωϊνὴν της λευκὴν ἐσθῆτα φο-ροῦσα.

— Μπα, Παναγία μου! ἀνέκραξε, προσηλοῦ-σα τὸν μυνάκριβον αὐτῆς ὀφθαλμὸν εἰς τὰς προ-μηθείας τοῦ συζύγου της, τί τὰ ἤθελες ὅλ' αὐτὰ τὰ πράγματα, Ὁρέστη;

— Πῶς, τί τὰ ἤθελες; καὶ τί θὰ φάγουν τὸ λοιπὸν οἱ προσκεκλημένοι;

— Τί θὰ φάγουν; μὴ δὰ τοὺς ἔχομεν τρα-πέζι;

— Δὲν τοὺς ἔχομεν τραπέζι, ἀλλὰ θὰ εἶνε ἄνοστον πρᾶγμα νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ φύγουν νηστικοί . . . περασμένα τὰ μεσάνυκτα.

— Ὁραῖον πρᾶγμα, . . . ὑπέλαβε πικρῶς μορφάζουσα ἡ κυρία Σουσαμάκη, ὡραῖον πρᾶγ-μα! νὰ δροσίζωνται αἱ κυρίαι μὲ μῆλα καὶ μὲ κρασί τοῦ Σόλωνος!

— Αἱ κυρίαι, ἀν' ἀγαποῦν, ἀς πιοῦν λεμονά-δαις, καὶ ἀς φάγουν πισκότα καὶ παγωτά . . .

— Λεμονάδαις; πισκότα; παγωτά; ἀνεφώ-νησεν ἡ Πασιφάη, καὶ ἡ φωνὴ της ἀνέβαινε πρὸς τὴν ὑπάτην καθόσον προὑχώρει ἡ ἀπαρίθμησις. Χαρά 'ς το! Μὰ τὸ λοιπὸν θὰ μᾶς κοστίσῃ χί-λιας δραχμαὶς αὐτὴ ἡ ἀστείότης!

— Οὐφ! ἀδελφή, πῶς κάμνεις ἔτσι! . .

Ὁ συζυγικὸς διάλογος ἤθελεν ἴσως ἐξακολου-

Θήσει ἔτι, τραχυνόμενος ἐπὶ μᾶλλον, ἂν δὲν διέκοπτεν αὐτὸν ὁ εἰς τῶν μικρῶν κομιστῶν, παρρησιῶν κάπως μεγαλοφώνως :

— Ἀφεντικὸ ! δὲν μᾶς ἀδειάζεις τὸ καλῶν, νὰ τραβάμε ;

Ἡ παρατήρησις αὕτη ἄμεσον μὲν συνέπειαν ἔσχε νὰ κενωθῶσι τὰ πλήρη καλῶν, ἔμμεσον δὲ νὰ σιγήσῃ πρὸς ὥραν ἡ τρυφερά τοῦ Σουσαμάκη σύζυγος.

Πρὸς ὥραν εἴπομεν, καὶ ὁ ἀναγνώστης ἡμῶν ἐννόησε βεβαίως ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς εἰκόνης τῶν νεοσύμφων, ἣν παρέσχε αὐτῷ ὁ ἀνωτέρω διάλογος, ὅτι τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας δὲν παρήλθεν ἥρεμον καὶ ἀτάραχον. Πολλὰ σιγῇ ὅμοια πρὸς τὴν πρὸ μικροῦ διεδραματίσθησαν κατόπιν μέχρι τῆς ἐσπέρας.

Ποταί τινες ὅμως ἦσαν καὶ ποὺ κατέληξαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀφηγηθῶμεν, διότι ἠθέλωμεν οὕτω προκαταλάβει τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, καὶ ἡ συνέχεια τῆς διηγήσεως ταύτης, ὡς καὶ τὸ τέλος τῆς, οὐδὲν ἠθέλον ἔχει πλέον τὸ διαφέρειν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καταλείπομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ νεόνυμφον ζεύγος, καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κυρίου Παρδαλοῦ.

Γ

Ἡ ὥρα εἶνε ἕκτη μετὰ μεσημβρίαν, καὶ ἡ οἰκογένεια Παρδαλοῦ, τουτέστιν ὁ κύριος, ἡ κυρία καὶ τὰ δύο αὐτῶν τέκνα, μικρὰ ἀγόρια 6-8 ἐτῶν ἡλικίας, κάθονται περὶ τὴν τράπεζαν τοῦ γεύματος.

— Πρόσεχε Γεωργάκη, πρόσεχε παιδί μου, λέγει ὁ πατὴρ πρὸς τὸ μικρότερον ἐξ αὐτῶν, ὅπερ μάτην προσπαθεῖ νὰ εἰσαγάγῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ στόμα του κολοσιαῖον τεμάχιον κρέατος, καὶ οὐδὲν ἄλλο κατορθοῖ, ἢ νὰ περιχρίσῃ διὰ τοῦ ἐμβάμματος τὴν ρίνα, τὰ χεῖλη, τὰς παρειὰς καὶ αὐτὰς του τὰς σιαγόνες.

— Αἱ ! αἱ ! ἀνακράζει ὁ μεγαλείτερος Παρδαλίδης, κύτταξε, κύτταξε, μαμά, πῶς ἔγεινε ὁ Γεωργάκης· σωστὸς μασκαρᾶς.

Καὶ ταῦτα λέγων σύρει τὴν μητέρα του ἐκ τῆς ἐσθῆτος, ἵνα ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐπὶ τὸ διασκεδαστικὸν θέαμα.

Ἄλλ' ὁ Γεωργάκης, διαστέλλων φοβερὰ τὰ σπινθηρίζοντα ἐξ ὀργῆς ὄμματα του, καὶ πρὶν ἤδη προφθάσῃ νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ του, σφενδονίζει κατὰ τῆς μορφῆς τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ ἀδελφοῦ τὸ ἐπὶ τῆς περόνης του καρφωμένον τεμάχιον κρέατος, ὅπερ μάτην ἐκοπίαζε νὰ εἰσβάσῃ εἰς τὸ παιδικὸν του στόμα, ἐπιφωνῶν :

— Μασκαρᾶς ; ἐγώ ; νά, τὸ λοιπόν, νὰ γείνης καὶ σὺ μασκαρᾶς.

Τὴ ἔγεινεν ἡ μορφή τοῦ Γιαννάκη—Γιαννάκης ἐκαλεῖτο ὁ ἄλλος υἱὸς τοῦ Κυρίου Παρδαλοῦ—εὐκόλως μαντεύει ὁ ἀναγνώστης· ὅτι ὁ μὲν δὲν μαντεύει, οὔτε ἡμεῖς δυνάμεθα εὐκό-

λῶς νὰ περιγράψωμεν, εἶνε ἡ ἐπισυμβῶσα σκηνή.

Ὁ Γεωργάκης ξεκαρδιζόμενος ἀπὸ τὰ γέλια ὁ Γιαννάκης ξεφωνίζων, ὁδύρουμενος, προσπαθεῖ παντοίαις δυνάμεσι νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ μικροῦ τοῦ ἀδελφοῦ, ἐνῶ ἡ μήτηρ του τὸν ἐμποδίζει, καὶ κραυγάζων : « ἀφῆστέ με νὰ τὸν πιάξω » ὁ κύριος Παρδαλός, ἀνιστάμενος τῆς τραπεζῆς πλήρης ὀργῆς, συλλαμβάνων ἀπὸ τοῦ ὤτους τὸν Γεωργάκη καὶ ἀπάγων αὐτόν, κλαίοντα καὶ ἀντιστάμενον, εἰς τὴν καρβουνοθήκην· καὶ ἡ κυρία Παρδαλοῦ τέλος, ἥτις δὲν ἠξέσκει τί νὰ πρωτοκάνῃ : νὰ περιστείλῃ τὰς φονικὰς ὀρέξεις τοῦ πρωτοτόκου τῆς, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σύζυγόν τῆς ἀπὸ τοῦ νὰ φυλακίσῃ τὸν μικρότερόν της υἱὸν εἰς μέρος σκοτεινόν, ὡς λέγει, καὶ γεμάτων ποντικῶν, ἢ νὰ θρηνήσῃ τὸ ὠραῖον μετὰ ξωτόν της φόρεμα, ὅπερ ἐκλήιδωσαν οἱ ἀπὸ τῆς παρειᾶς τοῦ Γιαννάκη ἀναπηδήσαντες ζῶμοι.

Ἄλλ' ὁ κύριος Παρδαλός σύρει ἀνένδοτος τὸν υἱὸν του ἀπὸ τοῦ ὤτιου, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει θριαμβευτικῶς, ἀφοῦ ἤδη ἐφυλάκισεν αὐτόν.

— Σ' ἐλέρωσε τὸ παληρόπαιδο ; λέγει πρὸς τὴν σύζυγόν του· βλέπεις ; αὐτὰ κάμνουν τὰ χεῖδια. Δὲν τοὺς τιμωρεῖς ποτέ, καὶ δι' αὐτὰ κατήντησαν ἔτσι.—Καὶ σὺ, ἀνόητε ! προσθέτει μετὰ μικρόν, ἀποτεινόμενος εἰς τὸν σπογγίζομενον ἔτι Γιαννάκη, τί ἠθελες νὰ τὸν περπατίζης ;

— Δὲν τὸν περπατίζα, πατέρα, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος θρηνῶν· μασκαρᾶ μόνον τὸν εἶπα.

— Καὶ τί παραπάνω ἠθελες νὰ τοῦ εἶπῃς ὑπολαμβάνει ἡ μήτηρ του, ἀνισταμένη καὶ αὐτῆς τραπεζῆς, καὶ ἐξετάζουσα λεπτομερέστερον τὴν κηλιδωθεῖσαν ἐσθῆτά της.

— Κύτταξε πῶς σ' ἔκαμε τὸ βρωμόπαιδο παρτηρεῖ ὁ κύριος Παρδαλός, οὔτινος τὸ βελάντιον ἰδίως συνεκίνει περισσότερον ἢ γενομένη καταστροφή.—πᾶσι 'ς τὴν ὀργὴν φόρεμα τριακασίων δραχμῶν...

— Ὁχι δά, καθαρίζεται πιστεῦω...

— Παστρεύει, πατέρα, παστρεύει ὑπολαμβάνει ἐμβριθῶς ὁ Γιαννάκης· νά, μὲ λιγὰ ψωμί νὰ τὸ τρίψῃ...

— Ἐλα, σιώπα καὶ σὺ ἀνόητε... νὰ μὴ σβάλλω καὶ σένα ἐκεῖ ποῦ εἶν' ὁ ἄλλος...

Σημειωτέον δέ, ὅτι τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην ὁ ἄλλος παρεῖχεν ἀπὸ τῆς εἰρκτικῆς αὐτοῦ ταρᾶχιδέστατα τῆς ὑπάρξεώς του σημεία. Αἱ φωναὶ του, ἀπὸ μελαγχολικοῦ καὶ ἡρέμου κλαυθμοῦ ἔφθανον ἐν μιᾷ στιγμῇ εἰς ὀξείαν καὶ βραγχώδεις κραυγὰς, ἡ γλῶσσά του ἐφλυαρεῖ ἀσχημολογοῦσα μεγαλοφώνως, ὑβρίζουσα καὶ ἀπειλοῦσα, οἱ δὲ πόδες του καὶ αἱ χεῖρές του πλῆττουσαι ὅτε μὲν τὸ ἔδαφος ὅτε δὲ τὴν θύραν, ἀπετέλουν παράδοξον συναυλίαν, ἥτις τὴν

στιγμὴν ἀκριβῶς ἐκείνην εἶχε κοροφωθῇ εἰς τὸ ἀφόρητον.

— Θὰ μὲ βγάλετε ἀπὸ ἴδῃ μέσα ; ἐκραύγαζε· θὰ σπάσω τὴν πόρτα, νά ! καὶ ἐλάκτιζε μανιωδῶς κατὰ τῆς θύρας.

Μετ' ὀλίγον πάλιν ἐκόπαζεν ἡ ἐκδικητικὴ του ἔξαψις, καὶ τρεπόμενος ἐπὶ τὸ ἐλεγειακώτερον, ἐθρῆνε σπαρακτικῶς :

— Θὰ μὲ φᾶν τὰ ποντίκια, μητέρα μου, .. χρυσὴ μου μητερούλα, δὲν μὲ λυπᾶσαι ;

— Πήγαινε βγάλ' τον, Δημητράκη. ἂν ἀγάπῃς τὸν Θεόν, λέγει συγκινημένη ἡ δὴ, ἡ κυρία Παρδαλοῦ πρὸς τὸν σύζυγόν της· πήγαινε βγάλ' τον· ἀρκετὰ ἐτιμωρήθη ὡς τώρα.

— Κάμνε τὴν δουλειά σου, σὲ παρακαλῶ, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος σοβαρῶς· ἀφῆσέ τον νὰ ἐννοήσῃ τὸ σφάλμα του καὶ νὰ διορθωθῇ. Δὲν παθαίνει τίποτε... μὴ φοβῆσαι.

Ἄλλ' αἶφνης ἤχει ὁ κῶδων τῆς ἀνοιγομένης θύρας, βήματα ἀκούονται εἰς τὴν κλίμακα, ὁ δὲ δεσμευθεὶς Γεωργάκης, ἐννοῶν ὅτι ξένος ἀναβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν, ὠρλεῖται ἐκ τῆς περιστάσεως, καὶ ἐπιτείνει τὰς κραυγὰς αὐτοῦ καὶ τοὺς θρήνους.

— Ἐλα, πήγαινε τώρα βγάλε τον, ἐπαναλαμβάνει ἡ κυρία Παρδαλοῦ, κ' εἶν' ἐντροπή νὰ μᾶς ἀκούουν καὶ ξένοι ἄνθρωποι.

Ὁ Παρδαλός, ὑποτασσόμενος εἰς τὴν ὑπερτάτην κοινωνικὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ μὴ ἀκουσθῇ, πορεύεται βραδέως εἰς τὴν καρβουνοθήκην καὶ ἀποφυλακίζει τὸν υἱὸν του, καθ' ὃν στιγμὴν ὁ ἀναβαίνων τὴν κλίμακα παρίσταται ἐνώπιον αὐτοῦ.

— Ἀ ! ἐσὺ εἶσαι Γιάννη ; λέγει πρὸς αὐτόν ὁ κ. Παρδαλός· τί τρέχει ;

— Ὁ ἀφέντης καὶ ἡ κυρά μ' ἔστειλαν νὰ ῥωτήσω ἂν θὰ μείνετε ἀπόψε εἰς τὸ σπίτι, .. γιὰ νὰ ἔλθουν.

— Προσκυνήματα πολλά, λέγει ἐξερχομένη τοῦ ἐστιατορίου καὶ παρεμβαινούσα ἡ κυρία Παρδαλοῦ, ἥτις εἶχεν ἀκούσει ἔσθθην τὴν φωνὴν τοῦ ὑπηρετοῦ, προσκυνήματα πολλά, καὶ νὰ μᾶς συγχωροῦν, διότι εἴμεθα προσκεκλημένοι ἀπόψε εἰς συναναστροφὴν.

Ὁ ὑπηρετὴς ἀναχωρεῖ, τὰ παιδία εὐρεθέντα καὶ πάλιν ἀντιμέτωπα ἀγριοκυττάζονται, ἡ κυρία Παρδαλοῦ ἐπιθεωρεῖ ἐκ τρίτου τὸ φόρεμά της, ὅπερ βλέπει ὅτι εἶνε ἡναγκασμένη νὰ ἀλλάξῃ, ὁ δὲ Παρδαλός ἀκοντίζει βλέμμα πολυσήμαντον εἰς τοὺς υἱούς του, ὅπερ κατορθοῖ τέλος πάντων νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν οἰκιακὴν εἰρήνην ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενείας Παρδαλοῦ.

— Οὐφ, καὶ αὐταὶς ἡ συναναστροφαίς ! ἐπιλέγει ἡ κυρία Παρδαλοῦ στεναρίζουσα μετὰ κόπου—ἐλησμονήσαμεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐγκαίρως, ὅτι ἡ κυρία Εὐφροσύνη, ἡ Φρόσω, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ σύζυγός της, εἶνε γυνὴ ἱκανῶς

εὐσωμος, δι' ἣν ἡ ἐλαχίστη σωματικὴ κίνησις, καὶ αὐτὸς ὁ στεναγμός, εἶνε κόπος σπουδαῖος.— Οὐφ, καὶ αὐταὶς ἡ συναναστροφαίς ! ταῖς βαρύνομαι, σὲ βεβαιῶ, σὰν ταῖς ἀμαρτίαις μου ! ἂν δὲν ἦτον τώρα ὁ κύριος Σουσαμάκης μὲ τὴν συναναστροφὴν του, οὔτ' ἐγὼ θὰ φοροῦσα τὸ κελὸ μου φόρεμα, οὔτε θὰ πάθαινα ὅ,τι ἔπαθα.

— Τί σοῦ πταίει, μάτια μου, ὁ Σουσαμάκης ; ἐρωτᾷ ἀπαθῶς ὁ Κύριος Παρδαλός· πταίει αὐτός ὁ κακοαναθερμυμένος—καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρά του πρὸ τὸν Γεωργάκη, ὅτις ἐκάθητο ἀπὸ τινος εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ δωματίου, σκυθρωπάζων ἔτι καὶ δυσήρεστημένος—τὸν ὁποῖον θὰ κρεμάσω, μοῦ φαίνεται, κάμμιαν ὥραν ἀπὸ τὰ ποδάρια.

— Οὐμ ! ἐγρύλλιζεν ὁ Γεωργάκης ἀπὸ τῆς γωνίας του.

— Σιωπή ! ἐβρυχήθη ὁ πατὴρ αὐτοῦ.— Ἐπειτα, προσέθηκε πάλιν ἀπαθῶς, διατί νὰ φορέσης, εὐλογημένη, τὸ φόρεμά σου ἀπὸ τὰς 5 ;

— Καὶ πῶς ἠθελες νὰ σφιχθῶ ἔπειτα, μετὰ τὸ φαγί ;

— Πῶς θὰ σφιχθῇς τώρα ποῦ θ' ἀλλάξῃς ;

— Οὐτ' ἐγὼ δὲν ξέρω· ὅπως ἡμπορέσω. Μὰ νὰ δά, γι' αὐτὸ βαρύνομαι κ' ἐγὼ τὰς συναναστροφάς.

Καὶ μετὰ μακρὰν σιγὴν προσέθηκεν :

— Ἐλα νὰ μὴν πᾶμε Δημητράκη μου, αἱ ; ποῦ νὰ κάθῃμαι τώρα ν' ἀλλάζω...

— Σοῦ βοηθῶ ἐγώ, δὲν πειράζει.

— Νὰ ἡ ὥρα, ποῦ θὰ μοῦ βοηθήσῃς ἐσὺ ! Ἐπειτα, κύτταξε τί καιρὸς κάμνει ἔξω. Κρύο, λάσπαις...

— Τί σημαίνει ; μήπως θὰ πᾶμε πεζοί ; — Ἀ ! εἶδες λησιμόνησα νὰ παραγγείλω ἄμᾶξι.

— Τόσον τὸ καλλίτερον λοιπόν· ἄφησε τὸν Σουσαμάκη σου νὰ κουρεύεται... ποῦ τοῦ ἦλθε τώρα κ' αὐτοῦ ἡ ὀξεία νὰ διδῇ συναναστροφάς...

— Δὲν εἶνε δυνατόν, Φρόσω μου, νὰ γείνη αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὸν Σουσαμάκη ἐχομεν ἕνα εἶδος ὑποχρεώσεως· ἡμεῖς σχεδὸν τὸν ὑπανδρεύσαμεν. Σήμερον εἶνε ἡ ἐπέτειος τοῦ γάμου του... ἐπομένως πρέπει νὰ πᾶμε, δὲν γίνεται. Ὅσο δι' ἄμᾶξι, στέλλομεν τὸν Θεόδωρ καὶ πιάνει 'ς τὴν στιγμὴν ἕνα· ἡ πλατεῖα τῶν ἀμαξῶν κοντὰ εἶνε.

— Ἀχ ! πῶς μὲ στενοχωρεῖς, Δημητράκη, ὑπέλαβε γογγύζουσα ἡ κυρία Παρδαλοῦ, καὶ λαβοῦσα ἐν κηρίον ἐπορεύθη εἰς τὸ δωμάτιόν της.

— Σεῖς πηγαίνετε νὰ πλαγιάσετε, ἀφοῦ μελετήσῃτε πρῶτον τὰ μαθήματά σας, εἶπεν ὁ κύριος Παρδαλός πρὸς τοὺς υἱούς του, καὶ κυττάζετε νὰ μὴν πιασθῇτε γιατί... αἱ ! τόσῳ μόνον σᾶς λέγω.

Τὰ παιδία λαβόντα ἐν ἄλλο κηρίον ἐπράπησαν πρὸς τὸ ὑπερῶν, ὅπου εἶχον τὸ δωμάτιόν

των, ὁ δὲ πατὴρ αὐτῶν, κύψας εἰς τὴν κλίμακα ἐφώνησε :

— Θοδωρῆ!

— Ὅριστε ἀφέντη!

— Πήγαινε νὰ πιάσῃς ἐν ἀμάξῃ . . . μετὰ μισὴν ὥραν!

— Πές του νὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ τῆς Λιζιέ, νὰ μοῦ πάρῃ ἕνα ζευγάρι γάντια . . . ἐπτάμισυ ἀριθμό, ἄσπρα! ἐφώνησεν ἐκ τοῦ δωματίου τῆς ἡ κυρία Εὐφροσύνη.

— Καλὰ . . . καὶ τὸρα ἐνθυμήθη νὰ πάρῃς γάντια, εὐλογημένη;

— Τὸ ἐλπιόμην! τί θέλεις νὰ κάμω τὸρα;

— Μὴ χειρότερα! ἐπιθύρουν ὁ σύζυγος, καὶ διεβίβασε τὴν παραγγελίαν εἰς τὸν ὑπηρετὴν, ὅς τις ἀπήντησε μὲν μεγαλοφώνως :

— Πολὺ καλὰ, ἀφέντη, ἀμέσως . . .

— Ἀλλ' ἐπιθύρουν ὅμως σιγὰ καὶ ἡμιστὰ εὐσεβάστως.

— Μὰ . . . ἀφεντικά, ἀλήθεια, ποῦ ὄχι καλότερα. Μετ' ἑς τὴ λάσπη καὶ ἑς τὴ βορρῇ τρέχων ἀγοράζῃς γάντια καὶ νὰ πιάνῃς ἀμάξιν! Ἄ! δὲν θὰ γείνω κ' ἐγὼ ἀφέντης κάμμιὰ φορὰ!

Δ

Ὁ Κύριος Παρδαλὸς εἰσέρχεται εἰς τὸν κοιτῶνά του, καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐνδύθῃ. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, καθότι ἡ εὐσωμος σύζυγός του ἔχει πληρὴς τὸ δωματίον ἐσθήτων, μεσοφοριῶν, μανδυλίων, στηθοδέσμων καὶ πάσης τῆς πολυμύρου συσκευῆς τοῦ γυναικείου ἱματισμοῦ. Συνάγει λοιπὸν τὰ ἐνδύματά του, λαμβάνει ἐν μικρὸν κάτοπτρον καὶ ἐν κηρίον, καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ γραφεῖόν του, ὅπως συντελέσῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἐνδυμασίαν του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐνθυμεῖται, ὅτι εἶνε ἀξέριστος, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ξυρισθῇ πρὶν ἀλλάξῃ. Μεταβαίνει καὶ πάλιν εἰς τὸν κοιτῶνα, ἀνοίγονταί τὴν θύραν, διαμαρτυρομένης τῆς κυρίας Παρδαλοῦ, ὅτι θὰ τὴν κρυώσῃ καὶ ἐπιστρέφει κρατῶν τὸ ξυράφιόν του καὶ τὰ λοιπὰ ἀπαιτούμενα. Ἐνθυμεῖται τότε, ὅτι θέλει θερμὸν ὕδωρ, ἀλλὰ παρατηρῶν ὅτι ἡ ὥρα εἶνε προκεχωρημένη, καὶ δὲν ὑπολείπεται καιρὸς ἵνα τὸ ὕδωρ θερμανθῇ, ἀρκεῖται εἰς τὸ ψυχρόν, καὶ ἀρχεται περιελείφειν μὲ σάπωνα τὴν σιαγόνα καὶ τὰς παρειάς του, λέγων καθ' ἑαυτὸν:

— Ὁ μὲν ἔλθῃ πάλιν καμμιὰ καταιβασιὰ εἰς τὰ δόντια, ποῦ νὰ μὲ τρελλάνῃ; ἀλλὰ . . . τί νὰ γείνω!

Καὶ ἡτοιμάζετο νὰ φέρῃ τὸ ξυράφιον ἐπὶ τὴν παρειάν αὐτοῦ· ὅτε ἤχῃ καὶ πάλιν ὁ κώδων τῆς ἀνοιγομένης θύρας.

— Σὺ εἶσαι, Θοδωρῆ; φωνεῖ ὁ Παρδαλός, προβάλλων ὀλίγον τὴν σαπωνόφυρτον αὐτοῦ μορφὴν διὰ τῆς θύρας.

— Ὁχι, ἀφέντη! ἀπαντᾷ κάτωθεν ἡ φωνὴ

τῆς ὑπηρετρίας, εἶνε ἕνας κύριος . . . θέλει κάτι νὰ σᾶς εἰπῇ.

— Ἄς περάσῃ μίαν ἄλλην ὥραν. Ἐχω ἐργασίαν.

— Εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς ἰδῇ τὸρα, ἀπαντᾷ μετὰ τινα δευτερόλεπτα ἡ φωνὴ τῆς ὑπηρετρίας.

— Ἄλλο κακόν! λέγει καθ' ἑαυτὸν ὁ ἀτυχὴς Δημητράκης, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ ἄλλως, ἀπομάσσει ἐν τάχει τὸν σάπωνα ἀπὸ τῆς μορφῆς του, καὶ ἐξέρχεται τοῦ γραφείου του, ἐνῶ ὁ νυκτερινὸς ἐπισκέπτης ἀναβαίνει τὴν κλίμακα.

— Ἡ κυρία Τραχανᾶ, λέγει μειδιῶν ὁ νεωστὶ ἐλθὼν, σᾶς στέλλει τὸ κλειδί τοῦ θεωρείου δι' ἀπόψε . . . ἂν ἀγαπᾶτε . . .

— Εὐχαριστοῦμεν πολὺ, παιδί μου. . . εὐχαριστοῦμεν . . . ἀλλὰ εἵμεθα προσκεκλημένοι εἰς συναναστροφὴν· ἀπαντᾷ ὁ ταλαίπωρος Παρδαλός, προσπαθὼν νὰ κολάσῃ τὸ ὀργίλον τῆς μορφῆς του διὰ τυπικοῦ τινος μειδιάματος.

— Ἄ, ἔτζι! προσκυνῶ, καλὴν νύκτα σας.

— Προσκυνήματα πολλά.

Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ γραφεῖόν του γρυλλίζων ἐκ τοῦ θυμοῦ:

— Διάλεξε καὶ αὐτὴ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν νὰ μᾶς στείλῃ τὸ θεωρεῖόν της.

— Ποῖος ἦτον; φωνεῖ ἀπὸ τοῦ κοιτῶνός της ἡ κυρία Παρδαλοῦ.

— Ἡ κυρία Τραχανᾶ ἐνθυμήθη νὰ μᾶς στείλῃ τὸ θεωρεῖόν της.

— Σ' πολλὰ της! ὅταν βρέχῃ μόνον καὶ χιονίζῃ μᾶς θυμᾶται! . . . μᾶς καθυποχρέωσε!

Μετ' ὀλίγας δὲ στιγμὰς ἀνακράζει καὶ πάλιν:

— Κοντεύεις, Δημητράκη;

— Ποῦ νὰ κοντεύω, ἀδελφὴ! ἀκόμη δὲν ξυρίσθηκα. Ἐπειτα, δὲν βλέπω κ' ὅλα καὶ κατὰ κόπηκα . . .

— Οὐ, καὶ μὲν! ἔλα δ' ὦ ποῦ ἔχει περισσότερον φῶς.

— Αὐτοῦ; καὶ ποῦ νὰ σταθῶ; εἰς τὸν ἀέρα;

— Ἐλα, ἔλα τὸρα, καὶ σοῦ κάμνω τόπον. Ἐγὼ ἐτελείωσα σχεδόν· μόνον τὴν τραχηλιά μου ἔχω νὰ βάλω.

Ὁ Παρδαλὸς πείθεται, συγκινούμενος ὑπὸ τῆς συζυγικῆς μερίμνης τῆς κυρίας Φρόσως, λαμβάνει πάλιν τὸ φῶς, τὸ κάτοπτρον καὶ τὸ ξυράφιον, καὶ ἡμιξέριστος μεταβαίνει εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου εὐρίσκει τὴν Εὐφροσύνην τοποθετημένην πρὸ τοῦ κατόπτρου μεταξὺ τεσσάρων κηρίων καὶ καταγινομένην μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ δέσῃ ὀπισθεν τοῦ τραχήλου της μικρὰν ἐκ μέλανος βελούδου ταινίαν, ἀφ' ἧς κρέμαται ἐπὶ τοῦ ὑπερακμάζοντος στήθους της χρυσοῦς λοβίσκος.

— Καὶ ποῦ θέλεις νὰ σταθῶ ἐγὼ τὸρα; ὑπολαμβάνει ὁ ταλαίπωρος Παρδαλός, μὴ βλέπων τόπον κενὸν πρὸ τοῦ κατόπτρου.

— Ἐλα, μὴ μουρμουρίζῃς, ἀπαντᾷ μελιχρῶς ἐλέγχουσα ἡ κυρία, περιπόρφυρος ἐκ τοῦ ματαίου κόπου ὃν καταβάλλουσιν οἱ χονδροὶ αὐτῆς βραχίονες, ἀνακαμπτόμενοι ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς της. Δέσε μου μία στιγμὴ ἐδῶ αὐτὸ τὸ βελουδάκι, καὶ σοῦ ἀφίνω ὅλον τὸν τόπον ἐλευθέρων.

Ὁ Παρδαλὸς γίνεται κατ' ἀνάγκην πρὸς στιγμὴν καὶ θαλαμηπόλος τῆς συζύγου του, ἥτις περατοῖ τέλος τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῆς καὶ καταπίπτει καθιδρὸς καὶ ἀσθμαίνουσα ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, φυσῶσα ὡς ἀτμομηχανὴ καὶ ἀεριζομένη διὰ τοῦ μανδυλίου της, ἐνῶ ὁ σύζυγός της ξιρίζεται.

— Ἄ! Δημητράκη . . . λέγει, μόλις κατορθοῦσα νὰ ἀρθρώσῃ τὰς λέξεις, σὲ βεβαιῶνω . . . μεγάλο ἦτο τὸ χατῆρί σου ἀπόψε . . . νὰ ὑποφέρω ὅλον αὐτὸν τὸν κόπον, διὰ νὰ πάγω νὰ πῶ τὸ τζαῖ τοῦ Σουσαμάκη σου . . .

— Ἐννοια σου, Φρόσω μου, ἀπαντᾷ ὁ Παρδαλός, πονηρῶς μειδιῶν, ἔννοια σου καὶ δὲν θὰ πῆς μόνον τὸ τζαῖ σου ἀπόψε εἰς τοῦ Σουσαμάκη. Ὁ Ὁρέστης ξεύρει καὶ κάμνει τὰ πράγματα καθὼς πρέπει . . . θὰ μᾶς ἔχῃ καὶ σάντιβιτς καὶ κρασάκι καὶ φρούτα . . .

— Ποῦ τὸ ξεύρεις; ὑπολαμβάνει ἡ πιώτερον ἡ κυρία Φρόσω, ἥτις, λαίμαργος φύσει καὶ πολυφάγος, ἤρχιζε νὰ συγχωρῇ εἰς τὸν Σουσαμάκην τὴν συναναστροφὴν του χάριν τοῦ δείπνου του.

— Τὸ ξεύρω, διότι τὸν εἶδα σήμερον τὸ πρωτὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐψώνιζε.

— Ἀί, . . . τότε κάπως ὑποφέρεται, διότι μὰ τὴν ἀλήθειαν . . .

Κρότος ἀμάξης σταθείσης πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας διέκοψεν αἰφνης τὴν φράσιν τῆς κυρίας Παρδαλοῦ.

— Νά! ἀνεφώνησεν ὁ μόλις τὴν στιγμὴν ἐκείνην τελειῶν τὸ ξύρισμά του Δημητράκης, τὸ ἀμάξι ἦλθε, κ' ἐγὼ εἶμαι ἀκόμη ἄνιπτος.

Καὶ σπογγισθεὶς ἐν τάχει ἤρξατο ἀποδυόμενος.

— Ἐχομεν ἀκόμη ὥραν, παρετήρησεν ἡ κυρία, βλέπουσα τὸ ὥρολόγιον. Εἶνε ὁκτώ παρὰ τέταρτον.

Ὁ Παρδαλὸς φορεῖ ἐν τάχει τὸν καθαρὸν του χιτῶνα, καὶ δένει ἤδη τὸν λαίμοδέτην του, ὅτε ἔξωθεν τῆς θύρας ἀκούεται ἡ φωνὴ τῆς ὑπηρετρίας:

— Ἀφέντη!

— Καλὸ, καλὸ, ἄς σταθῇ λιγάκι, φωνάζει ἀφ' ἑνὸς ὁ Δημητράκης, ἐνῶ ἡ σύζυγός του φωνάζει ἀφ' ἑτέρου:

— Ἐφερε τὰ γάντια μου;

— Δὲν ξεύρω, κυρία, . . . θέλει νὰ εἰπῇ κάτι τοῦ ἀφεντός . . .

— Ὁ ἀμαξᾶς θέλει νὰ μοῦ εἰπῇ κάτι; αὐτὸ δὲ εἶνε πάλιν ἀπὸ τ' ἄγραφα . . .

— Ὁχι, ἀφέντη, εἶνε ὁ κύριος Ὁρέστης . . .

— Ὁ Κύριος Ὁρέστης! ἀναφωνεῖ ἡ Φρόσω. Περίεργον!

— Λέγεις ν' ἀργήσαμεν; ἐρωτᾷ ὁ Παρδαλός. τὸ ὥρολόγιό μας θὰ πηγαίνει τρομερὰ πίσω! Ἄς ὀρίσῃ ἑς τὴν σάλα, καὶ τὸρα ἐφθασα! προσθέτει, εἰς τὴν ὑπηρετρίαν ἀποτεινόμενος.

Καὶ ταῦτα λέγων φορεῖ ἐν βίᾳ τὸν ἐπενδύτην του καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἀναμένει αὐτὸν δειλός, περίλυπος καὶ καταβεβλημένος ἔχων τὸ ἦθος ὁ Κύριος Σουσαμάκης.

— Μᾶς συγχωρεῖς ποῦ ἤργήσαμεν, φίλτατε κύριε Σουσαμάκη, λέγει ὁ κύριος Παρδαλός εἰσερχόμενος καὶ τείνων προστατευτικῶς τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ὑπάλληλόν του, ἀλλὰ τὸ ἀμάξι δὲν μᾶς ἦλθε ἀκόμη, καὶ . . .

— Καλησπέρα σας, κύριε Σουσαμάκη, ὑπολαμβάνει διακόπτουσα ἡ κυρία Εὐφροσύνη, εἰσερχομένη καὶ αὐτὴ θριαμβευτικῶς εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἱσταμένη πλησίον τοῦ λαμπτήρος, ὅπως σπινθηρίζωσι κάλλιον οἱ ἀδάμαντές της. Πῶς εἴσθε; ἡ κυρία εἶνε καλὰ; εἵμεθα ἑτοιμοὶ βλέπετε . . .

— Εὐχαριστῶ, κυρία μου, ἀπαντᾷ μετὰ μεγάλης στενοχωρίας ὁ πτωχὸς Ὁρέστης, προσποιούμενος ὅτι δὲν ἤκουσε τὸ τελευταῖον μέρος τῆς φράσεως. Ἐγὼ εἶμαι καλὰ . . . ἀλλὰ ἡ Πασιφάη . . .

— Πῶς; τί τρέχει; κακοδιάθετος ἴσως! . . . δὲν εἶνε τίποτε . . . μὲ τὸν χορὸν περνᾷ! παρατηρεῖ μετὰ πολλῆς στωμυλίας ἡ κυρία Παρδαλοῦ. Ἐννοια σας, κ' ἐγὼ τὴν κάμνω καὶ χορεύει πολὺ . . .

— Οὐ! ἐννοεῖται, ὁ χορὸς εἶνε διὰ τὰς κυρίας πανάκεια, προσθέτει ἐν τέλει ὁ κύριος Παρδαλός μετ' αὐταρέσκου μειδιάματος, προσφέρων βραδέως τὴν τελευταίαν λέξιν, οἷον εἰς ἐναθρομένο δι' αὐτὴν, καὶ ἐπαναλαμβάνων εὐθύς, ἔτι βραδύτερον, πα-νά-κει-α!

— Ναί, ναί . . . ἀπαντᾷ δειλὸς ὁ Σουσαμάκης καὶ προσπαθεῖ νὰ μειδιάσῃ ἐπίσης. — Πλὴν . . . δυστυχῶς . . . καὶ σταματᾷ, ὡς ἂν κατέλειπεν αὐτὸν ἡ δύναμις νὰ τελειώσῃ.

— Τίποτε σπουδαιότερον; ὦ! ἐπιφωνεῖ ὁ προῖσταμένος αὐτοῦ καὶ πῶς;

— Δὲν ἤξεύρω, τῇ ἀληθείᾳ, — ἐκρύωσε φαίνεται, καὶ ἔχει τὸρα ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἕνα φοβερόν πυρετόν· εἶνε εἰς τὸ κρεβάτι πρὸ τριῶν ὥρῶν . . . ὥστε . . . καὶ σταματᾷ πάλιν, ἐλπίζων νὰ τὸν μαντεύσῃ τὸν δυστυχῆ.

Οὐδείς ὅμως θέλει νὰ τὸν μαντεύσῃ· ὁ Κύριος Παρδαλός καὶ ἡ Κυρία Παρδαλοῦ ἴστανται ἀπέναντί του ἄφωνοι ὡς ἐρωτηματικὰ σημεῖα, ἐκεῖνος δὲ αἰσθάνεται ὅτι ἡ γλῶσσά του ἐκολλήθη ἐν τῷ λάρυγγί του.

— Πλὴν ὅπως δὴποτε, διαλογίζεται, τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ τελειώσῃ.

Γίνεται λοιπόν πολυμρότερος, και κλείων τους ὀφθαλμούς, ὡς οἱ δειλοὶ ἀσθενεῖς οἱ μέλλοντες νὰ καταπίωσι πικρὸν ἱατρικόν, ἐπαναλαμβάνει:

— Ὡστε . . . εἶνε ἀδύνατον ἀπόψε . . . νὰ λάβω τὴν τιμὴν . . . δὲν ἤξεύρετε πῶς λυποῦμαι, κύριε Διευθυντά . . . σὰς βεβαιῶν . . . μ' ἔρχεται νὰ σκιάσω . . .

— Ἀ! τίποτε, τίποτε . . . ἀπαντᾷ ψυχρῶς ὁ κ. Παρδαλός, εὐχομαι νὰ ᾔνε παρυστικά . . .

Ἡ Κυρία Παρδαλοῦ οὐδὲν λέγει. Φυσᾷ μόνον καὶ ἀερίζεται μὲ τὸ μανδύλιόν της, αἰσθάνεται δὲ ἀκαταμάχητον ὄρεξιν νὰ ἐξορύξῃ τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ κυρίου Σουσαμάκη, ὅστις, τέλος, ἀφοῦ μάτην προσεπάθησε νὰ προσθήσῃ μερικάς λέξεις, οὐδὲν ἄλλο εὔρε νὰ εἴπῃ, ἢ μόνον:

— Καλὴν νύκτα σας, . . . μᾶς συγχωρεῖτε, Κύριε Διευθυντά . . . δὲν εἶνε ἔτσι;

Οἱ δύο σύζυγοι ἐνευσαν ἐκ συμφώνου, ὡς αὐτόματα, τὴν κεφαλὴν καὶ ὁ Σουσαμάκης ἀνεχώρησε.

Μετὰ μικρὸν ἠκούσθησαν τὰ ψηλαφῶντα οὕτως εἰπεῖν βήματά του ἐπὶ τῆς σκοτεινῆς κλίμακος, οὐδεὶς δὲ ἐσυλλογίσθη νὰ φωτίσῃ τὸν ἄθλιον, ὅπως μὴ κατακυλίσῃ τὸν κατήφορον.

Ε'

Ὁ Δημητράκης καὶ ἡ Φρόσω ἔμειναν μόνον. Σιωπῶσι δὲ ἀμόφτεροι, καὶ τοὶ διάφορα αἰσθήματα κυμαίνουσι τὰς καρδίας των—κατὰ τὴν φράσιν τῶν τραγικῶν ἡμῶν ποιητῶν.

— Τὰ εἰδές τα; λέγει ἐπὶ τέλους, μὴ δυνάμην πλέον νὰ κρατηθῇ, μήτε ξεθυμαίνουσα ἀρκοῦντως διὰ μόνου τοῦ φυχίσματος, ἡ κυρία Παρδαλοῦ. Τὰ εἰδές τα; Ὁρίστε τώρα! Ὁ-αν σοῦ ἔλεγα ἐγὼ νὰ μὴν πᾶμε . . .

— Αἱ ματάκια μου, τί θέλεις νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος; ἀφοῦ ἀρρώστησε ἡ γυναῖκά του;

— Αὐτὰ εἶνε διὰ νὰ τὰ πιστεύετε σεῖς οἱ ἄνδρες! ἐμένα ὅμως δὲν μὲ γελᾷ ἡ κυρὰ Σουσαμάκενα, κ' ἐννοία της. Φαντάζομαι ἐγὼ τί θὰ ἔπρεξε μετὰ τῶν θὰ τσακώθηκαν πάλι, καθὼς συμβαίνει τακτικὰ μὴν φορὰν τὴν ἐβδομάδα τοῦλάχιστον, καὶ τὸ τσάκωμά τους 'ξέσπασε' ὡς τὸ κεφάλι μας αὐτὴν τὴν φορὰν.

Σημειωτέον ἐνταῦθα, χάριν τῆς περιεργείας τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ὅτι ἡ κυρία Παρδαλοῦ ἐμάντευεν ὀρθότατα διὰ τῆς γυναικείας ἐκείνης ὀξύνοιας, ἀφ' ἧς μάτην ἀγωνίζονται νὰ κρυβῶσι πολλάκις οἱ ἄνδρες.

Ἡ Κυρία Σουσαμάκη ἐδίωξε τῆς οἰκίας τὰ κομισθέντα ἐκ τοῦ ζαχαροπλαστείου ἀφθάνως γλυκίσματα, δροσιτικά κ. λ., ὁ Σουσαμάκης ἔμαθε τοῦτο κατὰ τὴν ἀφίξίν του, καὶ ὀργισθεὶς καὶ φρυάξας ἐβρόντησε κατὰ τῆς Πασιφάης τοῦ ὅσον ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ τριάκοντα τῆς προικὸς του χιλιάδες. Ἀλλ' ἡ κυρία Σουσαμάκη ἔπαθε τὰ νεῦρά της, ἐκτύπησε τοὺς τοίχους διὰ τῶν χειρῶν της, τὸ πάτωμα διὰ τοῦ ποδὸς αὐτῆς

καὶ τὸν Ὀρέστην διὰ τῆς παντούφλας της, καὶ ἐξαπλωθεῖσα εἰς τὴν κλίνην της, προσεποιήθη τὴν λειπόθυμον ἐφ' ὅσῃν ὥραν ἐνόμισεν ἱκανὴν, ὅπως πεισθῇ ὁ σύζυγός της, ὅτι πᾶσα ἐσπερινὴ συναναστροφή ἦν ἀδύνατος.

Τῆς καταιγίδος ταύτης εἶδομεν πρὸ μικροῦ τὸ ἀποτέλεσμα παρὰ τῷ κυρίῳ Παρδαλῷ.

Μόλις εἶχε τελειώσει τὴν φράσιν αὐτῆς ἡ κυρία Φρόσω, καὶ νέος κρότος ἀμάξης ἔπαυσε πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας Παρδαλοῦ.

Ἦτο ἡ ἀμάξα, ἣν μετὰ πολλοῦ κόπου κατώρθωσε νὰ εὔρῃ ὁ ταλαίπωρος Θεοδώρης.

Δὲν περιγράφομεν τὴν ἀπελπιστικὴν καὶ σπαραξικάρδιον τριωδίαν μετὰ τὴν ἀμαξηλάτου, ζυτοῦντος ἀδρὰν ἀποζημιῶσιν ἐπὶ τῷ ματαίῳ κόπῳ, Παρδαλοῦ, ἀξιούντος νὰ πληρώσῃ μίαν μόνον δραχμὴν, καὶ τοῦ δυστυχοῦς Θεοδώρη, ἐνδυσκομένου εἰς δυσχερῆ καὶ δυσέκβολον θέσιν μετὰ τὸν ὀργισμένον κυρίου του καὶ τοῦ ἀμαξηλάτου, ὃν αὐτὸς ἐμίσησεν.

Ἡ σκηνὴ διελύθη ἐπὶ τέλους, ἀποζημιωθέντος τοῦ ἀμαξηλάτου. Δὲν κατωρθώσαμεν ὅμως νὰ ἐξακριβώσωμεν τί ἐπλήρωσεν ὁ Κύριος Παρδαλός.

Ἡ Κυρία Παρδαλοῦ ὠρκίσθη νὰ μὴν ὑπάγῃ πλέον ποτὲ εἰς συναναστροφὴν οἰανδήποτε.

ΑΓΓΕΛΙΟΣ ΒΛΙΧΟΥ.

Ἡ περὶ τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ IB' αἰῶνος πραγματεία τοῦ ὑφηγητοῦ κ. Σπυρ. Λάμπρου, ἐν ζωηρότατα ἐξεκονίζεται ἡ κατάστασις τῆς ἐνδόξου πόλεως κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν ἐν τοῖς ἀνεκδότοις ἔργοις τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εὐρισκόμενων πληροφοριῶν, ἔτυχεν ἀρίστης ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς ἀσχολουμένοις εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίαις ὅτι πολλὰ ἐπαινετικά κρίσεις περὶ τῆς πραγματείας ταύτης ἐδημοσιεύθησαν ἐν διαφόροις ἐφημερίδοις εὐρωπαϊκῶν φύλλοις. Εὐχαρίστας δὲ δημοσιεύομεν ἐνταῦθα μετὰ φρασίν μιαν τούτων, τῆς ἐν «Πολιτικῇ καὶ φιλολογικῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων» ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ διὰ τὰς περὶ τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν μελέτας τοῦ κ. Gidel, ὡς καλλίστην παρέχουσαν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Λάμπρου. Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

περὶ τὰ τέλη τοῦ IB' αἰῶνος μ. Χ.

Θὰ εὐχαριστῶμεν πάντοτε τοὺς πεπαιδευμένους ἐκείνους οἵτινες δι' ἐπιτυχῶν ἐρευνῶν ἀποδίδουσιν ἡμῖν μνημεῖά τινά τοῦ ἐνδόξου τοῦ Ἀθηνῶν παρελθόντος, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποποιθῶμεν τὴν ἐκτίμησιν ἡμῶν εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὰς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι τύχας τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπιγραφὴ τις ἀνερχομένη εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος οὐδέποτε θὰ ἀφήσῃ ἡμᾶς ἀδιαφόρους, ἀλλὰ δὲν χρεωστούμεν ἐπ' ἑσῆς νὰ ρίψωμεν βλέμμα περιέρχον εἰς τὰς μεταμορφώσεις ταύτης τῆς χώρας ἀπὸ

1. Ἀθηναίων ἡ μερολόγιον.

τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων; Ἡ ἱστορία αὕτη ἢ ἐπὶ μακρὸν περιφρονηθεῖσα δὲν ἔχει νὰ ποιήσῃ ἡμῖν ἀποκαλύψεις; Δὲν εἶνε μελέτη ἀνταξία τῶν ἀγώνων ἡμῶν ἢ ἐρευνα περὶ τῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ χρόνου τυχῶν τῆς περιφανοῦς ταύτης πόλεως ἧς τὸ ὄνομα ἐπιβάλλει ἐτι σεβασμόν; Εἰς τοιαύτας τινὰς ἀνακαλύψεις ἐπιδίδονται σήμερον ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις Ἕλληνες σοφοὶ καὶ φιλοπάτριδες. Δὲν φοβούνται τὸ ἐξῆς νὰ ἀντιμετωπίσωσι παρελθόν ὅπερ οἱ προπάτορες αὐτῶν θὰ ἐπεθύμουν ν' ἀφανίσωσι διὰ παντός. Ἐξερευνῶσι τὰ χειρόγραφα, μελετῶσι τὴν δημώδη ποίησιν, τὰ δὲ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἶνε εἴπερ τινὰ ἄξια λόγου. Δὲν φέρουσιν ἤδη ἀνὰ στόμα τὰ εὐκλεῆ ὀνόματα τῶν μεγάλων αὐτῶν προγόνων δὲν φοβούνται νὰ ἴδωσιν ἀντιμέτωπον τὴν ταπεινώσιν παρελθόντος ἀδόξου. Καὶ πράττουσιν ὁρθῶς διότι ἡ μὲν ἀλαζονεία τρέφεται ἐκ τῆς εὐκλείας τοῦ παρελθόντος, ἡ δ' ἀνάμνησις συμφορᾶς μεγάλης παιδεύει καὶ ζωοποιεῖ, διδάσκουσα τοὺς δυστυχούντας ὅτι οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπελπίζονται περὶ τοῦ μέλλοντος, ὅτι αἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη ὑφίστανται τὰς ἐαυτῶν δοκιμασίας, ὅτι μετὰ θάρρους, ἐργασίας καὶ ὑπομονῆς δύνανται τέλος νὰ καταλίπωσι καὶ αὐτὸν τὸν κενθμῶνα τῶν τευχῶν καὶ τὰς πύλας τοῦ Ἄδου, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Τοιαύτη τις περίπου ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν Ἀθηνῶν.

Μέχρι τοῦ 529 μ. Χ. ἡ πόλις αὕτη εἶχε διατηρήσει ἔτι τινὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης, μαθηταὶ δ' ἐσπεύδον αὐτόσε ἀπανταχόθεν ἵνα τύχωσι παιδείας. Ὁ Λιβάνιος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Μέγας Βασίλειος ἦλθον νὰ σπουδάσωσιν ἐνταῦθα. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει ἐπεκράτει μέχρι τινὸς δογματισμὸς εὐρισκόμενος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐλευθέριον πνεῦμα τὸ κατὰ παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος διατηρούμενον ἐν Ἀθήναις καὶ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο οἷον ἄσυλον εὐπρόσιτον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἡ δὲ φιλοσοφία τῶν ἐθνικῶν διετῆρει αὐτόθι σχολὰς καὶ διδασκάλους, ἐχρειάσθη δὲ διαταγὴ αὐτοκρατορικὴ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἵνα κλεισθῶσιν αἱ σχολαὶ καὶ διασπαρῶσιν οἱ φιλόσοφοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ὑπεδέξατο τοὺς τελευταίους μαθητάς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὰς Ἀθῆνας, αἵτινες εἶχον ἤδη ὑποστῆ βαρείας συμφορᾶς, ἀλοῦσαι δις ὑπὸ τῶν Ἑρῶν καὶ τοῦ Ἀλαρίχου, ἀλλ' ἀναβαλοῦσαι. Τῆς φιλοσοφίας ἐκλιπούσης αἱ Ἀθῆναι ὁμοιάζον, κατὰ τὴν ἔφρασιν τοῦ ἐπισκόπου Συνεσίου, πρὸς ἱερεῖον διαπεπραγμένον οὐ λείπεται τὸ δέγμα. Οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ οὐδὲν διδάσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἐξῆς περὶ τῆς ἄλλοτε ἐνδόξου ταύτης πόλεως,

πλὴν ὅτι ὁ Πειραιεὺς ἐχρησίμευσεν ἔτι πρὸς ἐλλιμένισιν τῶν βυζαντιανῶν στόλων, ὅτι ὑπῆρχον ἐν Ἀττικῇ ἐπίσκοποι καὶ καλόγηροι. Πλείω τῶν ἐλεγκτῶν ἐσθίοντες, ὅτι ἐγέννων αἱ Ἀθῆναι ὥραιας κόρας ἀνταξίας τῆς κοίτης βυζαντινῶν βασιλέων, ὅτι ἐπιζήτητοι ἦσαν αἱ ἀττικουργεῖς ἐσθῆτες καὶ αἱ ἀττικαὶ κρηπίδες, καὶ ὅτι ἐσέμνυνον ἔτι τὴν πόλιν οἱ μελισσοῦργοι.

Εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ περὶ τὸν I' αἰῶνα (936 μ. Χ.) εἰσῆλθον καὶ εἰς Ἀθῆνας κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν ὡς καὶ οἱ Νορμαννοὶ ἐπὶ Ῥωγέρου Α' τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας τῷ 1146 ἢ 1147. Ὁ Γερμανὸς χρονογράφος Ὁθων ὁ ἐκ Φρεισιγγης ἀναφέρει ῥητῶς ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν. Καὶ εἶνε μὲν ὁ μόνος ποιούμενος μνηεὶν τούτου τοῦ γεγονότος, ἀλλ' ἐκ τῆς σιγῆς τῶν Βυζαντινῶν δὲν δικαιούμεθα ν' ἀπορρίψωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Γερμανοῦ χρονογράφου. Πράγματι δὲ οὐδὲν εἶνε οἰκειότερον πρὸς τὸ ἔθος τῶν τυχοδιωκτῶν τούτων τοῦ Βορρᾶ τῶν θηρευόντων ἀπανταχοῦ τὸ ἐκ δηώσεων κέρδος.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ IB' αἰῶνος ἡ Κωνσταντινούπολις ἔστειλεν αὐτόσε ὡς μητροπολίτην τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτον, ἀδελφὸν τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου. Εἰς τὰς συγγραφὰς δὲ τοῦ Μιχαὴλ χρεωστεῖται ἡ διάσωσις εἰδήσεων τινῶν περὶ τῆς περιόδου ταύτης τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν.

Μαθητὴς ὢν τοῦ Εὐσταθίου ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος εἶχεν ἀντλήσει ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ἐπιστήμην βαθεῖαν καὶ μέγαν σεβασμόν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Εἶχεν ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῶν ὅσον οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἐκείνης τῶν γραμμάτων ἦτις χαρκτηρίζει τὴν βασιλείαν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Εἶχε ζήσει ἐν οἰκειότητι πρὸς πάντας τοὺς συγχρόνους λογίους, ἡσχολεῖτο δὲ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περὶ τοὺς ἀρχαίους κλασσικοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς πατέρας τῆς Ἑκκλησίας, τὰ μέγιστα δὲ ἡσχάλλε βλέπων τοὺς Ἰταλοὺς ἀπάγοντας ἐλκᾶδας ὅλας φορταγωγούς πλήρεις χειρογράφων βιβλίων. Ἦλθε δὲ εἰς Ἀθῆνας ὁ Ἀκομινάτος περὶ τὸ 1182.

Αἱ δὲ Ἀθῆναι ὑπέκειντο διοικητικῶς μὲν εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἐκτείνόμενον μέχρις Αἰτωλίας καὶ περιλαμβάνον τὴν Αἰγίνα καὶ Εὐβοίαν διωκοῦντο δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Πυρρογεννήτου, ὡς καὶ τὰλλα θέματα, ὑπὸ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στελλομένων πραιπόρων ἢ στρατηγῶν, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν θεμάτων, καὶ ὑπὸ τῶν κριτῶν ἢ δικαστῶν οἵτινες ἀνελάμβανον τὴν δικαστικὴν ἐποπτείαν. Ἑκκλησιαστικῶς δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ Ἀθῆναι ἦσαν μητρόπολις, ὅφ'

ἄν ἦσαν τεταγμένοι αἱ ἐπισκοπαὶ Εὐρίπου, Διαιλίας, Κορωνέας, Ἀνδρου, Ὠρεοῦ, Σκύρου, Καρύστου, Πορθμοῦ, Αὐλῶνος, Σύρου (καὶ Σερύφου).

Ἡ δὲ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς πόλεως ἦτο τοιαύτη τις. Ἡ μὲν γῆ τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦτο τότε μᾶλλον παραγωγὸς ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς νῦν χρόνους, ἀλλ' ἦτο ὡς πάντοτε ὑπόψαμμος καὶ λυπρὰ, δὲν ἦτο τις κάρπιμος καὶ ζωτροφός. Ἐν μόνον δένδρον ἐξηκολούθει ἐτι εὐδοκίμουν, ἡ ἐλαία. Ἴσως δὲ ὑπῆρχον ἐτι δένδρα πανάρχαια, σύγχρονα τῶν ἐνδοξητάτων χρόνων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Ὁ κ. Lenormant βεβαιώνει ὅτι δύο τῶν δένδρων τοῦ ἐλαϊῶνος παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν εἰς Ἐλευσίνα, κοπέντα πρὸ τινων ἐτῶν, ἀνεγνώρισθησαν ἔχοντα ἡλικίαν τὸ μὲν 652, τὸ δὲ 530 ἐτῶν. Καὶ ἀληθῶς μὲν δὲν ἐξεύρομεν ἂν ἐγίνετο τακτικὴ ἐξαγωγή ἐλαίου πρὸς ἐμπορίαν, ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι ὑπῆρχεν ἔθος τοῦ ἀποστέλλειν ἀσχοὺς ἐλαίου ὡς δῶρον εἰς τοὺς φίλους. Ὁ δὲ ἀττικὸς οἶνος ἦτο, ὡς καὶ τὴν σήμερον, ἐρεπευκὴς ἦτοι ῥητινίτης. «Φαίνεται, λέγει ὁ Ἀκομινάτος, ὅτι ὁ ἀθηναϊκὸς οἶνος ἀποθλίβεται μᾶλλον ἐκ κλάδων ῥητινωδῶν ἢ ἐκ βοτρυῶν.» Ἐξῆγε δὲ ἡ Ἀττικὴ καὶ μέλι ὑμῆτιον, ὡς ἐτι καὶ σήμερον. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν παρήγε σίτον ἐπαρκῆ πρὸς διατροφήν τῶν ἐνοικούντων, ὑπέκειτο δὲ πολλάκις εἰς σκληρὰς σιτοδείας.

Τῶν δὲ χειρωνακτικῶν τεχνῶν ἐλάχισται ἤμαζον ἐν Ἀθήναις, μανθάνομεν δ' ὅμως τὴν κατασκευὴν σάπωνος καὶ τὴν ὕφανσιν καὶ βαφὴν ῥάσων. Πλὴν δὲ τούτων ἄλλαι τέχναι δὲν ὑπῆρχον, διὸ βλέπομεν τὸν Μιχαὴλ Ἀκομινάτον ζητοῦντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Γαρδικίου τὴν εἰς Ἀθήνας ἀποστολὴν ἀμαξοποιῶν καὶ γράφοντα ἀλλαχοῦ «ἐξέλιπε καὶ φουσητήρ, οὐ σιδηρεὺς παρ' ἡμῖν, οὐ χαλκεὺς, οὐ μαχαιροποιός.»

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ἡ πόλις δὲν ἐστερεῖτο παντελῶς ἐμπορίου, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν τῶν Βενετῶν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, τῆς ἀνανεωθείσης τῇ 1187 μετὰ τὸν Ἰσακίον τοῦ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Δόγη Οἰο Mastropiero καὶ τῆς μετὰ τὸν Ἀγγέλου Γ' καὶ Ἐρρίκου Δανδόλου τῇ 1199 γενομένης.

Ἀλλ' ἡ μεγίστη κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ζημία τῶν Ἀθηναίων εἶνε ἡ ἔλλειψις τῆς βιομηχανίας ἐκείνης ἐξ ἧς ἀφθονὸς συνέρρει πλοῦτος εἰς τὰς μάλιστα ἀκμαζούσας πόλεις τῶν θεμάτων Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, ἐννοοῦμεν δὲ τὴν κατασκευὴν σιρικῶν ὑφασμάτων. Ἐπιγραφή τις δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῶν κκ. Κουμανούδη καὶ Bayet ἀποδεικνύει ὅτι ἐν παλαιότεροις χρόνοις ὑπῆρ-

χον ἐν Ἀττικῇ σιρικάριοι, ἦτοι ἐργάται μεταξωτῶν ὑφασμάτων· αἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν μετῴσγον ποτὲ τῶν ὠφελειῶν τῆς πλουτοδότου ταύτης τέχνης, ἀλλ' ἐπὶ Ἀκομινάτου εἶχεν ἤδη αὕτη ἐντελὴς παρακμάσει· ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶνε ὅτι ὁ Ἰουδαῖος Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλας, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τοῦ 16' αἰῶνος, ποιούμενος μνείαν τῶν ἐν Θήβαις Ἰουδαίων σιρικαρίων, οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτων ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἴσως μὲν μετεκόμισεν ὁ Ῥογέρος εἰς Σικελίαν μετὰ τῶν ἄλλων ἐξ Ἑλλάδος μεταξουργῶν καὶ ὅσους εὗρεν ἐν Ἀθήναις. Ἀλλὰ βέβαιον εἶνε ὅπως δῆποτε ἐπὶ Ἀκομινάτου δὲν ὑπῆρχον μεταξουργοί, ἐπεὶ δὲ ῥητῶς οὗτος λέγει ὅτι αἱ ἀμπεχόναι αἱ κοσμοῦσαι τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγιστάνας ἱστορικοῦντο ὑπὸ Θηβαίων καὶ Κορινθίων δακτύλων. Τὸ μόνον δὲ κέρδος ὅπερ ἐπορίζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐκ τῆς πλουσίας ταύτης βιομηχανίας ἦτο ἡ συμμετοχὴ τῶν πλοιαρίων αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκ Καρύστου καὶ Χαλκίδος εἰς τὴν ἀλιεΐαν τῶν τὴν πορφύραν παρεχόντων κογχυλίων.

Καταλείπων τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνθα ἐβασίλευεν ὁ πλοῦτος καὶ πᾶσα τρυφή, ὁ Ἀκομινάτος εὗρε τὰς Ἀθήνας ἐτι πτωχοτέρας καὶ σκυθρωποτέρας. Ἡ πλεονεξία τῶν πραιτῶρων, οἱ χρηματισμοὶ τῶν φορολόγων θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπαρκὴς αἰτία τῆς θλιβερᾶς ταύτης καταστάσεως τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς ταῦτα ἡ πρόσφατος ἀλωσις τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Ῥογέρου. Ὅπως δῆποτε δὲ ἡ εἰκὼν τῶν Ἀθηναίων ἦν παριστᾶ ὁ μητροπολίτης εἶνε εἰκὼν οἰκτρᾶς ἀθλιότητος. Τὰ τεῖχη αὐτῆς εἶνε καθηρημένα, αἱ οἰκίαι κατεσκαμμένα καὶ τὰ οἰκόπεδα αὐτῶν γεωργοῦνται ἤδη. Αἱ φιλολογικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ Ἀκομινάτου ζωοποιοῦνται, ἵνα δι' αὐτῶν καταστῇ ἐτι ζωηρότερα ἡ ἀντίθεσις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους καὶ τῆς τότε παρακμῆς αὐτῆς. «Μάτην, λέγει, θ' ἀναζητήσης» τὸ Λύκειον. Μόνον θὰ ἴδῃς τὸν πετραῖον τοῦ Ἀρείου Πάγου γεώλογον ἢ μικρὰ τινα λείψανα «τῆς Ποικίλης Στοᾶς, χρησιμεύοντα καὶ ταῦτα» εἰς νομὴν τῶν προβάτων καὶ παρατρωγόμενα «ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ χρόνου..... Αἱ Ἀθηναῖαι» εἶνε ἐρημία καὶ ἐρείπιον τῆς μεγάλης ποτὲ πόλεως, σεμνυνόμεναι μόνῳ τῷ τοῦ ὀνόματος «αἰοιδίῳ». Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἤθελεν ἐκλίπει ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων μνήμης, ἂν δὲν «εἶχον θριαμβεύσει τῆς ἐπηρείας τοῦ φθόγου καὶ» χρόνου ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Ἀρείος Πάγος καὶ «ὁ Ὑμηττός καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ εἴ τι ποῦ ἄλλο» ἔργον ἀκίνητον τῆς φύσεως. Μόνος δὲ ἦτο ἐτι λαμπρὸς ὁ Παρθενὼν, ὃν εἶχε διασώσει ὁ χριστιανισμὸς, καθισρώσας αὐτὸν εἰς ἐκκλησίαν· ἐκκλησίαν Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας. Ἡ δὲ

λατρεία τῆς Θεομήτορος προσεέλκυεν εἰς Ἀθήνας προσκυνητὰς καὶ περιηγητὰς. Ἐν δὲ τοῖς Προπυλαίοις ὤκει ὁ μητροπολίτης.

Ἐν τῷ κατὰ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἐπιβατηρίῳ λόγῳ δὲν ἀποκρύπτει ὁ Ἀκομινάτος ἀπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ὅτι ἡ πόλις ἔχει παρακμάσει πολὺ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς μεγαλείου. Θὰ παρεμυθεῖτο δ' ὅμως τοῦλάχιστον ἂν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία ἤκμαζον ἐν Ἀθήναις ἐτι ὅσον ἐν τῷ παρελθόντι. Δὲν ἀρκεῖ αὐτῷ ἂν τις περιάγων δεικνύῃ τὴν Στοάν, τὸν Περίπατον, τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν Πειραιᾶ, τὸν τοῦ Δημοσθένους λυχνον, ἦτοι τὸ Λυσικράτειον μνημεῖον. Τὸ δὲ ζωοποιῶν αὐτὸν καὶ πληροῦν ἀγίου ἐνθουσιασμοῦ εἶνε ὅχι τόσον ἡ ἰδέα ὅτι λαλεῖ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅσον ὅτι διδάσκει ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Θεοτόκου, καὶ νομίζει ὅτι βλέπει ὡς ἄλλος Μωσῆς τὸ θεοσιβὲς Χωρὴβ· ἀλλὰ λυπούμεθα ὅτι ὁ ἱεράρχης δὲν κατῴρωσε νὰ λησμονήσῃ τὰς παραδόσεις τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅτι δὲν περιέστρεψεν ἥττον περιφρονητικὸν βλέμμα ἐπὶ τὸν πτωχὸν ἐκείνον ἐλληνικὸν λαὸν ὃν ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ! Ἡ δὲ ἐλπίς δ' εὐγνωμόνως ἴδῃ ἀντικαθισταμένους πᾶσας τὰς ὥρας τοῦ ὁμιλίας ὑπὸ μιᾶς ἢ δύο σελίδων ἀφιερωμένων εἰς τὴν μελέτην τῆς δημώδους ἐκείνης λαλιᾶς ἧς πέντε μόνες λέξεις ἤξιωσε νὰ διασώσῃ, τὰς λέξεις *δενδρύρια*, *προβατύλλια*, *παιδύλλια*, *ὀτεῦτος*, *αἰτοῦρος*.

Ἀλλ' ὁ Ἀκομινάτος βεβαίως ἐκφράζεται μεθ' ὑπερβολῆς κατὰ τῆς ἀμουςίας καὶ ἀγροικίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀναγκαζόμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο ἕνεκα τινῶν εἰδήσεων ἄλλοθεν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς. Ἡ πᾶπισσα Ἰωάννα ἐθεωρεῖτο σπουδάζουσα ἐν τινι σχολῇ τῶν Ἀθηναίων ὑφισταμένη ἐπ' αὐτῆς ἐν Ἀθήναις. Ἡ Ἰσλανδία, ἧτις εἶχεν ὑποδεχθῇ ἀποικίαν ἐλληνιστῶν κατὰ τὸν 7' αἰῶνα, ἐτίμα τὴν πόλιν ταύτην ὡς τὴν μητέρα τῶν ἐπιστημῶν πασῶν καὶ τροφὸν πάντων τῶν φιλοσόφων. Λέγουσι δὲ καὶ περὶ τοῦ παρισίνου μαγίστρου Αἰγιδίου, ἐπιφανοῦς ἱατροῦ τοῦ 16' αἰῶνος, ὅστις ἤκμαζε τῇ 1198, ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν Ἀθήναις. Τέλος δὲ ὁ Ἀγγλος Basingstokes ἐκαυχᾶτο πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Leicester Ῥοβέρτον ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ τῆς Ἀττικῆς ἐνθα πολλὰ ἐδιδάχθη τέως ἀγνωστα τοῖς Λατίνοις. Οὗτος εἶνε, κατὰ τὰ λεγόμενα, ὁ ἐξ Ἑλλάδος μετενεγκὼν εἰς Ἀγγλίαν τὰ παρ' Ἑλλήσιν ἀριθμητικὰ σημεῖα καὶ μεταφράσας λατινιστὶ ἔργα τινὰ γραμματικά. Κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον Paris ὁ Basingstokes εἶχεν ἐν Ἀθήναις ὡς διδάσκαλον κόρην τινα Κωνσταντίναν, θυγατέρα τοῦ αὐτόθι ἀρχιεπισκόπου. Ἡ νεαρὰ αὕτη κόρη διεκρίνετο διὰ τὴν ποικίλην καὶ ἐξοχὸν αὐτῆς παιδείαν, προαγγέλλουσα λοιμούς, θυέλλας, ἡλιακὰς ἐκλείψεις, σεισμούς. Δι' ὅσον ἐκτενέστερον

εὐγνώμων μαθητὴς ὅτι, καίπερ σπουδάζας ἐν Παρίσι, τὸς ἀρίστους τῶν γνώσεων αὐτοῦ εἶχε παρὰ τῆς Ἀθηναίας ἐκείνης κόρης.

Ὁ Basingstokes ἀπέθανεν ἐν Leicester ὡς ἀρχιεπίσκοπος τῇ 1252. Δυνατὸν δὲ νὰ μετέβῃ εἰς Ἀθήνας ἐπὶ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. Τοῦτο δ' εὐρίσκων ὁ Hopf πιθανὸν ἐξήνεγκε τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Κωνσταντίνα ἦτο ἀναγκασίως θυγάτηρ τοῦ Μιχαήλ. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀπαράδεκτος, ἐπεὶ δὲ ὁ Μιχαὴλ οὐδὲν εἶχε τέκνον, ὡς αὐτὸς που ἀναφέρει· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει νὰ ἦτο θυγάτηρ ἄλλου ἱεράρχου τῶν Ἀθηναίων ἢ Κωνσταντίνου, οἷον τοῦ πρὸ τοῦ Μιχαήλ χρηματίσαντος ἐν Ἀθήναις μητροπολίτου Γεωργίου τοῦ Ξηροῦ. Θανόντος τῇ 1182.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὀλίγας τινὰς δεκάδας ἐτῶν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀκομινάτου εἰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κοσμάς ὁ ἐπικληθεὶς Ἀττικὸς, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ἀναμφιβόλως ὅτι εἶχεν ἐκπαιδευθῇ ἐν Ἀθήναις. Ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ φιλόδοξοι ἱκανοί, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκομινάτος.

Αἱ ἄλλαι εἰδήσεις δὲ μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἀκομινάτου ἀναφέρονται πᾶσαι εἰς τὴν θλίβεραν κατάστασιν τῶν Ἀθηναίων· ἡ ἐκθεσις τῶν σιτοδειῶν, τῶν πλεονεκτικῶν χρηματισμῶν τῶν πραιτῶρων καὶ φορολόγων πληροὶ τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ καὶ προκαλεῖ ὑπομνηστικὰ στελλόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τούτοις δύναται τις νὰ ἴδῃ ὅποια ἦτο τότε ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εἰς ὅποια δεινὰ ἦσαν ἐκτεθειμένοι οἱ δύστηνοί κάτοικοι αὐτῶν. Αἱ δὲ ἀλλαγὰὶ πραιτῶρων ἢ βασιλέων πολλάκις ἐπέφερον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἢ ματαίας τινὰς ἐλπίδας ἀγαθωτέρας διοικήσεως.

Περίεργος δὲ εἰδήσις περὶ τῶν ἡθῶν τῶν χρόνων τούτων εἶνε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς περὶ τὰ θεῖα ἀδιαφορίας αὐτῶν καὶ τῆς ἐλαφρότητος τῶν συνθητικῶν των προεκάλουν τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ μητροπολίτου· μέμφεται δὲ αὐτῶν ὁ Ἀκομινάτος ὡς κατατριβόντων τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς εἰς ἀκαίρους καὶ περιττὰς ὁμιλίας. «Οἱ μὲν πόδες ὑμῶν πατοῦσι τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας, ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν ὑμῶν ἀποπλανᾶτε εἰς ἀνωφελεῖς μερίμνας βιωτικὰς.»

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ, καίπερ πολλάκις ὑπὸ τῆς σιτοδείας καὶ τῆς πείνης καταταλαιπωρηθεῖσιν, ὑπῆρχον πολλὰ μοναστήρια, κείμενα πάντα ἐν τόποις ἀνθηροῖς καὶ εὐαρέστοις. Ὁ δὲ Ἀκομινάτος παρέχει εἰκόνα φαιδρᾶν τῶν ἀναχωρητηρίων τούτων, ἐξ ὧν ἠδύνατό τις ν' ἀπο-

1. Ὁ κ. Λάμπρος, δεικνύων καὶ ταύτης τῆς εἰκασίας τὸ ἀδύνατον, συμπεραίνει ὅτι ἡ Κωνσταντίνα ἦτο μάλλον θυγάτηρ τινὸς τῶν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσιν Λατίνων ἀρχιεπισκόπων. Ἰδ. Αἱ Ἀθ. ἡν. α. κτλ. σ. 49.

λαύση τῶν ὠραιοτάτων ἀπόψεων ἃς παρείχεν ἡ γαίτων Ἑλλάς. Προήρχετο δὲ ἡ πληθὺς αὕτη τῶν φαιδρῶν τούτων ἀσύλων ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐν αὐτοῖς διαβίωσις ἦτο τὸ ἀσφαλέστατον μέσον πρὸς ὑπεκφυγὴν τῆς ἀθλιότητος, τῆς πείνης, τῶν πραιτῶρων καὶ τῶν πειρατῶν.

Ἄλλ' ὁ Ἀκομινάτος δὲν ἤγε τὸν ἀτάραχον καὶ ἡρεμον βίον τῶν ἐν τοῖς ἡσυχίοις τούτοις μοναστηρίοις οἰκούντων. Πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ· τούτων δὲ μετέχων πάντων τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐπιτετραμμένος τὴν διοίκησιν ἐπισκοπῆς δυσκόλου, ἡναγκασμένος νὰ μεσιτεύῃ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου, ἔδειξε τέλος θάρρος στρατιώτου εὐτολμώτατον καὶ ἀξιαγαστότατον ἐν τινι περιστάσει ἐκ τῶν κρισιμωτάτων. Διότι ὅτε αἱ Ἀθηναίαι προσεβλήθησαν τῷ 1203 ἢ 1204 ὑπὸ τοῦ Λέοντος Σγουροῦ, ἐνὸς τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων οἵτινες ἡγωνίζοντο νὰ γείνωσιν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν βασιλέων, τότε οὐδεὶς ἡμίνατο τῆς πόλεως δραστηριώτερον τοῦ μητροπολίτου Μιχαήλ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντέταξεν ἀποποιήσιν γενναίαν εἰς τὰς ἀδίκους ἀξιώσεις τοῦ Σγουροῦ· εἴτα δὲ, ὅτε οὗτος ἤρξατο πολιορκῶν τὴν πόλιν, ὁ Ἀκομινάτος ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς τοξότας ὅσους εἶχε καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐπιδρομέα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἄλλ' ὅμως ὁ Σγουρὸς πρὶν ἀπέλθῃ ἐδήλωσε τὴν κάτω πόλιν καὶ ἥρπασεν ὅσα τῶν κτηνῶν τῶν πολιτῶν ἤδυνήθη. Τὸ ἱστορικὸν δὲ τοῦτο περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Νικήτας Χωνιάτος, ἄλλως δὲ θὰ ἡγνοοῦμεν αὐτὸ τελέως διὰ τὴν μετριόφρονά σιγὴν τοῦ Ἀκομινάτου.

Ὀλιγωτέραν δὲ τόλμην ἐπέδειξε κατὰ τῶν σταυροφόρων, ὅτε τῷ 1205 οἱ Γάλλοι, ἡγουμένου τοῦ μαρκεσίου Βονιφατίου τοῦ ἐκ Μομφερράτου, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐνίκησαν τὸν Σγουρὸν ἐν Θερμοπύλαις, ἔφθασαν πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν. Τότε δὴ ὁ Ἀκομινάτος δὲν ἀντέταξεν ἀνωφελῆ ἀντίστασιν καὶ ὑπέστη τὴν λύπην νὰ ἴδῃ θριαμβεύοντας τοὺς Λατίνους. Ἐκ τῶν ποιήσεων τοῦ τρουβαδούρου Rambaud de Vaqueiras μανθάνομεν τὴν ὁρμὴν μεθ' ἧς κατεκτήθη ὁ Μωρέας καὶ αἱ Ἀθηναίαι. Ὁ Ἀκομινάτος εἶδε τὸν Βονιφάτιον παραχωροῦντα τὴν κατάνκτησιν αὐτοῦ εἰς ἕνα τῶν ὑφ' ἑαυτὸν εὐγενῶν, τὸν Ὁθωνα de la Roche, ὅστις κύριος ὦν ἤδη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Βοιωτίας ἀνεκνήρυχθη μέγας κύριος τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ κατάνκτησις αὕτη δὲν ὑπῆρξεν οὔτε ἀνεπιβλαβὴς οὐδὲ ἀζήμιος διὰ τὸν μητροπολίτην. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία τῆς Παναγίας ἐσυλήθη, ἡ δὲ βιβλιοθήκη τοῦ Μιχαήλ ἐπωλήθη καὶ ὑπέστη ἐκεῖνος τὴν λύπην νὰ ἴδῃ διασπειρόμενα τὰ βιβλία ἅτινα μετὰ κόπου πολλοῦ εἶχε συλλέξει. Ἡναγκάσθη δὲ μάλιστα νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐκκλησίαν ἣν διώκησεν ἐπὶ τρία καὶ εἴκοσιν ἔτη καὶ εἶδε καθιδρυόμενον ἀντ' αὐ-

τοῦ ἐπίσκοπον Λατίνον ἐν χώρῃ, ἥτις μετ' οὗ πολλὸν χρόνον ἐθεωρεῖτο οἶονεϊ *νέα τις Παλλία* (France Nouvelle). Ἀπῆλθε δ' εἰς Κέω, ἐκεῖ εἰκάζεται ὅτι ἀπέθανε περὶ τὸ 1220. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀνὴρ εἰς ὃν χρεωστοῦμεν τὰς προηγούμενας εἰδήσεις περὶ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν πέλῃ τοῦ 16' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17' αἰῶνος.

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν ἦτο ἄγνωστον εἰς τοὺς σοφοὺς, τινὰ δὲ ὀλίγα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀπασχόλησαν τοὺς λογίους ἀπὸ τοῦ 1664 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὁ Ἀλλάτιος (1664), Combefis (1662) ὁ ἰταλὸς Bandini (1767), Montfaucon, ὁ Oudin, ὁ Cave, ὁ Labbe, ὁ Fabricius, ὁ Boissonade (1833), ὁ Tafel (1839), ὁ Ellissen (1846) εἶχον ποιήσαι βραχύτερον μακρότερον λόγον περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου καὶ ἐδημοσίευσάν τινα. Ὁ δὲ κ. Σπυρίδων Λάμπρος ἐπλήρυνσε τὰ τέως γνωστὰ διὰ τῆς αὐτοῦ ἀποκαλύψεως ἄλλων μέχρι τοῦδε ἀγνωστων.

Εἰς τὰ χειρόγραφα δὲ ταῦτα τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ἀνατρέχων ὁ κ. Λάμπρος διαφώτισε τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ περίου χρόνου μείναςαν λίαν σκοτεινὴν. Καὶ δυνάμεθα μὲν νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἐπὶ τῇ τύχῃ ἣν ἔσχεν νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ πηγὰς ἀνεκδότους· ὀφείλομεν δὲ νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἔτι μᾶλλον διότι ἐποίησεν αὐτῶν τὴν προσήκουσαν χρῆσιν κατὰ τὰς ἀρχὰς ἃς ἀκολουθεῖ σήμερον πανταχοῦ ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἀναγεννηθεῖσα ὑπὸ τῆς παιδείας τοῦ 16' αἰῶνος. Ἐν τινι εἰσιτηρίῳ λόγῳ λιαν διδασκτικῷ, ἐκφωνηθέντι κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, ἐξέθηκε ὁ κ. Λάμπρος πάσας τὰς προόδους τὰς γενομένας ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστημῇ· περιερίζων δὲ τὰς ἐρεῖνας αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡδυνήθη νὰ ἐπιδείξῃ εὐχερῶς ὅσον ταχείας προόδους ἔκαμεν ἡ ἀλήθεια ἐν ταύτῃ τῇ μαθήσει. Ἀπὸ τοῦ Σκαλιγέρου, τοῦ Petau, τοῦ Allatius, τοῦ Spanheim, τοῦ Perizonius, τοῦ Meursius, τοῦ Gerhard Voss καὶ τοῦ Montfaucon μέχρι τοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου διὰ τῆς διαμέσου ἀσχολίας τοῦ Müller, Wachsmuth, Droysen, Goldsmith, Gillies, Mitford, Thirlwall, Grote καὶ Curtius ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετεμορφώθη.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ὀρίζων αὐτῆς ἡνεόχθη ἡ πολιτικὴ οἰκονομία τῶν Ἑλλήνων ἐμελετήθη· τὸ πνεῦμα αὐτῶν κατενοήθη κάλλιον καὶ ἐξήγηθη κάλλιον διὰ τῆς ἐξετάσεως αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένης χώρας· ἡ ὁρμή αὐτῶν ἡρμηνεύθη σαφέστερον, τῆς δὲ γλώσσης αὐτῶν ἡ μελέτη ὀφείλει εἰς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν ἀνακαλύψει βαρυτίμους· μάλιστα δὲ ἡ ἐπιγραφικὴ ἐπέριψε φῶς λαμπρὸν ἐπὶ τοὺς θεσμούς τοῦ παρελθόντος. Ὁ δὲ καθημερινὸς βίος, ὁ οἰκονομικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἔνεκα τῶν μελετῶν τῶν καθ' ἡμᾶς

λογίων δὲν ἔχει πλέον μυστήρια. Καθ' ἐκάστην ἀνακαλύπτομεν εἰδήσεις περὶ τοῦ θεάτρου αὐτῶν, τῶν ἀγώνων, τῶν ἀρχόντων, τῶν συνηθῶν, τῶν νεωρίων καὶ περὶ τῶν ἀναλωμάτων τῶν πόλεων. Σχεδὸν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀναπλάσωμεν τὸν ἱσολογισμὸν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὰς διαφορὰς δὲ ταύτας πηγὰς, στήλας, ἀγγεῖα, νομίσματα, ζωγραφίας προσκαλεῖ ὁ κ. Λάμπρος τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς νὰ ἐξετάσωσι, νὰ συγκρίνωσι, ν' ἀναγνώσωσι μετὰ προσοχῆς θρησκευτικῆς· τὴν δὲ ἀκριβεστάτην ταύτην μέθοδον ἣν ἐπαινεῖ παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ διδασκάλοις τὴν ἐφαρμόζει καὶ αὐτὸς ἐν τῷ φυλλαδίῳ ὅπερ ἐφθήμεν ἀναλύσαντες, εἰς τὴν μέθοδον δὲ ταύτην ὀφείλεται τὸ διάφορον ὅπερ αἱ ἐρευναι αὐτοῦ προκαλοῦσι. Τὰς ἐρεῖνας ταύτας ἐλπίζομεν ὅτι θέλει ἐξακολουθήσει· ἡμεῖς δὲ θὰ εὐρωμεν ἐν αὐταῖς ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΥΨΗΛΩΝ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΩΝ

Ἐν τῇ προσφάτως δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ Ἑστία διατριβῇ μου περὶ λίαν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν, αἵτινες παρατηρήθησαν ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο λόγος περὶ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἀντιστρατεύονται εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ μεγίστου (maximum) τῆς θερμοκρασίας. Πρὸς διευκρίνισιν τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τὰ ἑξῆς:

Ὡς οἴκοθεν νοούμενον δέον νὰ προταχθῇ, ὅτι εἶναι ἀκριβῶς γνωστὰ πάντα τὰ σφάλματα τοῦ θερμομέτρου, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις, δηλαδή οὐ μόνον τὰ σφάλματα εἰς τὸ μηδὲν καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἀνακοχλάσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ σφάλματα ἐκάστης διαιρέσεως τῆς κλίμακος. Διὰ τὰ ὅργανα τὰ χρησιμεύοντα εἰς ἀκριβεῖς ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς, τανῦν ὑποτίθεται, ὅτι τὰ τοιαῦτα σφάλματα προσδιορίσθησαν ἀκριβῶς. Ὅτι ὅμως διὰ τὰ ἀπειράριθμα θερμομέτρα, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις εἰς τὸν καθημερινὸν βίον αἱ λεπταὶ αὐταὶ διορθώσεις δὲν ἀνεζητήθησαν, εἶναι καταφανὲς χωρὶς νὰ μνημονευθῇ. Τὰ πρὸς ἀπλὴν ἐμπορίαν κατασκευαζόμενα θερμομέτρα ἔχουσιν ἐνίοτε σφάλμα 1⁰ μέχρι 3⁰, ἢ καὶ πλέον. Ἐκ τούτου καὶ μόνου ἐπεταὶ ὅτι παρατηρήσεις γενόμεναι διὰ τοιούτων ὀργάνων δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀξίαν.

Θέλομεν ὅμως δεχθῇ ὅτι θερμομέτρῳ τι εἶναι ἐλεύθερον σφαλμάτων, ἢ μᾶλλον ὅτι εἶναι γνωστὸν τὸ σφάλμα ἐκάστης διαιρέσεως τῆς κλίμακος αὐτοῦ καὶ θέλομεν ζητήσῃ τί δέον νὰ γίνηται εἰς θερμὴν ἡμέραν, ὅπως εὐρεθῇ ἡ ἀληθὴς θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαιράς.

Κατὰ πρῶτον εἶναι δῆλον ὅτι δέον νὰ καθαρισθῇ διὰ ποῖον ὕψος ὑπὲρ τὸ ἔδαφος πρίπει

νὰ ἰσχύσῃ ἡ ἀναγραφή, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ θερμότης ἐλαττοῦται μὲ τὸ ὕψος, χωρὶς ὅμως νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀνωμαλῖαι τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς θερμότητος. Ἀς λάβωμεν λοιπὸν ὑπ' ὄψιν διάφορα ὕψη ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ πρῶτον τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ εὐρεθῇ ἡ μεγίστη διὰ τοῦ ἀέρος θερμοκρασίας τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Εἴτα δέον νὰ χωρισθῇ τὸ ζήτημα ἐὰν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἔδαφος τὸ δεχόμενον τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου ἢ τὸ ὅλως ἐσκιασμένον. Ἐὰν τὸ πρῶτον, τότε ὑπὸ εὐνοϊκὰς πρὸς αὐτὸ περιστάσεις, ἡ θερμότης τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ φθάσῃ ἐν Ἀθήναις τοὺς 75⁰ Κελσίου—60⁰ Ῥεωμύρου, καθόσον εἰς τὴν θερμότητα τὴν ὁποίαν δέχεται τὸ ἔδαφος παρὰ τοῦ ἀέρος προστίθεται καὶ ἡ θερμότης διὰ τῆς ἀμέσου ἀκτινοβολίας τῶν μορίων τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα εἰς τοιαύτας παρατηρήσεις δέον νὰ περιβάλλωσι τὸ ἡμισυ τῆς σφαίρας τοῦ θερμομέτρου. Ἐὰν τις ὅμως ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν θερμότητα τοῦ ἐσκιασμένου ἐδάφους, τούτου ἡ θερμοκρασία σπανίως φθάνει τὴν μεγίστην θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαιράς κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

Ἐὰν τις θέλῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος εἰς ὕψος 1 μέτρου ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, τοῦτο δ' ἐν πλήρει σκιᾷ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνέμου, τότε δέον τὸ θερμομέτρον νὰ προφυλαχθῇ καλῶς ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ πλησιοχώρου ἐδάφους καὶ τῶν πλησίων τοίχων. Ἐὰν τοῦτο δὲν γίνεταί, τότε θὰ εὐρίσκηται θερμοκρασίαν μείζονα τῆς ἀληθοῦς. Ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἔνεκα τοῦ ἵπταμένου καὶ τεθερμασμένου κονιορτοῦ καὶ ἔνεκα τῆς ἀκτινοβολίας γειτονικῶν οἰκιῶν, δύναται νὰ συμβῇ, ὅπως ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος φαίνεται 40⁰ Κελσίου, ἐνῶ πράγματι φθάνει μόλις 33-34⁰.

Εἰς ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων ἀπὸ γειτονικῶν τοίχων, ὁ ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας κίνδυνος ἐλαττοῦται σημαντικῶς καὶ εὐρίσκειται σχεδὸν ἀκριβῶς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος, ἐὰν τὸ θερμομέτρον δὲν εἶναι προσηρμοσμένον πολὺ πλησίον τοῦ τοίχου, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν τοῦλάχιστον 0,1 ἕως 0,2 τοῦ μέτρου.

Ἐὰν τις ἀναρτήσῃ δύο ὅμοια θερμομέτρα εἰς μακρὸν σχοινίον, τὸ ὁποῖον εἶναι τανυσμένον μεταξὺ δύο πασσάλων εἰς ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, εἰς τρόπον ὥστε τοῦ ἐνὸς ἡ σφαῖρα νὰ ᾔῃ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, τοῦ ἄλλου ὅμως νὰ ᾔῃ ὅλως εἰς τὴν σκιά, τότε θὰ παρατηρήσῃ ὅτι πλὴν διαφορᾶς ὀλίγων δεκάτων τοῦ βαθμοῦ καὶ εἰς πολὺ θερμὴν ἡμέραν τὰ δύο θερμομέτρα θὰ δεικνύουσι τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν. Ἐὰν τις ὅμως πλησιάσῃ τὸ πρῶτον πολὺ πλησίον εἰς τοῖχον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἀμεσον ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου, τὸ ἕτερον πλησίον τοῦ ἄλλου,

ἀλλ' εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ εἰς πλήρη σκιάν, τότε τὸ πρῶτον δύναται ἐπὶ παραδείγματι νὰ δεικνύη 52⁰ Κελσίου, τὸ δεύτερον μόνον 30⁰, ἥτοι 22⁰ ἐπὶ ἑλαττον. Ἐντεῦθεν γίνεται κατὰδηλος ἡ μεγάλη ἐπιρροή τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἑδάφους καὶ τῶν τοίχων καὶ ἐντεῦθεν κατανοοῦμεν ὅτι δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ἔχωμεν ἀκριβεῖς παρατηρήσεις εἰς τὰς ὁδοὺς πόλεως ἐχούσης ὑψηλὰς λευκὰς οἰκίας.

Εἰς τὰς ἡμετέρας μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις τῶν Ἀθηνῶν τὸ θερμόμετρον εἶναι τοποθετημένον εἰς τρεῖς πλευρὰς τῆς οἰκίας 5-6 μέτρα ὑπὲρ τὸ ἑδάφος, εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πλησίον τοῦ τοίχου, ἀλλὰ μόνον πλησίον τῶν ὕλων τῶν παραθύρων, ἢ εἰς τὴν σκιάδα. Κατὰ τὴν διάφορον θέσιν τοῦ ἡλίου ἐκλέγεται τὸ θερμόμετρον τὸ ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀκτινοβολίας.

Ἰανουάριος 1879. Δ' Ι. Φ. ΙΟΡΛΙΟΣ ΣΜΙΘ
Διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθῇναις Ἀστεροσκοπείου.

Γινώμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς
ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιού.]

79.

Ἡ σιωπὴ εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον καταφύγιον τοῦ μὴ εἰς ἑαυτὸν θαρρόντος.

80.

Εὐμετάβολον εἶναι ἡ φιλία, διότι εὐκόλως μὲν διαβλέπομεν τοῦ νοὸς τὴν ποιότητα, δυσκόλως δὲ ἐμβατεύομεν εἰς τῆς καρδίας τὰ ἄδυτα.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Κατὰ τινὰ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τοῦ Βελγικοῦ κοινοβουλίου εἰσέδυσεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς βουλῆς κυνάριον τι, ἐν ᾧ ὁ ἐπὶ τοῦ βήματος ἱστάμενος ῥήτωρ παρεσκευάζετο νὰ ἀγορεύσῃ περὶ στρατιωτικοῦ τινος ζητήματος. Μετὰ τινὰ δὲ ὥραν ὁ ὑπὸ τὰ θρανία τῶν βουλευτῶν πλανώμενος τετράπους ἀκροατῆς περὶ οὐδενὸς ποιούμενος τοῦ συζητουμένου θέματος, ἤρξατο ὑλακτῶν θλιβερώς. Οἱ δὲ βέλγοι σημειογράφοι τῆς Βουλῆς, οἵτινες οὐδόλως ταράσσονται, συντάττοντες τὰ πρακτικὰ τῆς συνεδριάσεως, ἐν τῇ ἀγορεύσει ἐκεῖ ἔνθα ἠκούσθησαν αἱ ὑλακαὶ τοῦ κυναρίου, ἐσημείωσαν «ὕλακαὶ ἐκ διαφόρων θρανίων.»

*
Ἐσπέραν τινὰ ὁ Βίσμαρκ ἔπαιζε χαρτίαν ἐν τῇ Λέσχῃ τοῦ Λονδίνου, ἰδὼν δὲ τὸν στρατιγὸν Μεξενσέφ, ὃν εἶχε κακολογήσει, καλύπτοντα τὸ δεξιὸν οὖς διὰ μανδηλίου, τὸν ἠρώτησε μήπως ὠταλγῇ.—Μάλιστα, ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθη ὁ στρατηγός· vous m'avez donné un coup de langue.

Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι 1239 δημοτικὰ σχολεῖα.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Ἡ χαρὰ τὴν ὁποίαν προξενοῦμεν εἰς τὸν πλησίον τοῦτο ἔχει τὸ γλυκὺ, ὅτι μακρὰν τὴν νὰ ἑλαττωθῇ ὡς πᾶσα ἀντανάκλασις, ἐπιστρέφει εἰς ἡμᾶς ἰλαρωτέρα. (Β. Οὐγκώ.)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐσχάτως ἐγένετο ἐν Γότθα τῆς Γερμανίας ἡ πρώτη ἐπίσημος ἀποτέφρωσις τοῦ νεκροῦ τοῦ μηχανικοῦ Στίρ. Ἡ ἐπικηδεὺς αὕτη ταπεινὴ παρήγαγε μεγάλην αἴσθησιν ἐν Γερμανίᾳ. διωργανώθη δὲ ὑπὸ τοῦ διαμαρτυρομένου κλήρου κατὰ τὸ τυπικὸν τῶν συνήθων ἐνταφιασμῶν. Εἰς τὴν τελετὴν ταύτην πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ Γότθα παρέστησαν.

Τὸ νεκροφόρον ἄρμα παρηκολούθουν οἱ νεῖς τοῦ νεκροῦ, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον, ἀντιπρόσωποι τοῦ τύπου, ὑπάλληλοι καὶ πληθεὺς ξένων, ἐλθόντων ἐκ Λονδίνου, Ἀμστερδάμ, Βερολίνου καὶ Πეტρουπόλεως. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, ψαλεῖσαν ὑπὸ χοροῦ παιδῶν, ὁ ἱερεὺς ἐξεφώνησε τὸν ἐπικηδεῖον λόγον, ἐνδιέτριψεν εἰτα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, εἰπὼν ὅτι ὁ κληρὸς ἐν τῇ συστήματι τούτῳ τῆς ταφῆς οὐδὲν βλέπει τὸ ἀντικείμενον οὔτε εἰς τὸ γράμμα οὔτε εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, διότι ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Νέᾳ Διαθήκῃ οὐδὲν χωρίον ἀπαγορεύον τὴν ἀποτέφρωσιν τῶν νεκρῶν.

Εἰτα οἱ ἔχοντες προσκλητήρια κατέβησαν εἰς τὴν αἴθουσαν, τὴν συνεχομένην τῷ δωματίῳ ἐν ᾧ ἐγένετο ἡ ἀποτέφρωσις, ὅπως ἴδωσι κρυφίως δι' ὁπῆς ἐπὶ μιᾶς τῶν θυρῶν δωματίου τὰς προόδους τῆς καύσεως τοῦ νεκροῦ καὶ ἀκούσωσιν ἐκεῖ τεχνικὰς ἐξηγήσεις περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποτέφρωσεως.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Ὑπάρχουσι μὲν πολλοὶ τρόποι καθαρισμοῦ τῶν ἀργυρῶν κοσμημάτων τε καὶ ἐπιτραπέζιων σκευῶν, ἀλλὰ προτιμᾶται ὁ ἐπόμενος :

α' Ἀναμιγνύομεν λειοτριβῇ κιμωλίαν καὶ ἑλαιον κοινὸν ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς κατασκευὴν χυλοῦ πηκτοῦ. Διὰ τοῦ χυλοῦ δὲ τούτου ἀλειφόμεν καλῶς τὰ καθαριστεὰ ἀργυρὰ κοσμήματα ἢ σκευὴ καὶ τὰφίνομεν οὕτω πῶς δύο ὥρας. Μετὰ ταῦτα ἀφαιροῦμεν τὸν ἀπεξηραμένον χυλὸν τριβόντες πρῶτον μὲν διὰ λείου μεταξίνου ὑφάσματος καὶ ἔπειτα διὰ ψήκτρας ἀπαλῆς ἵνα ἐμβληθῇ ἐντελῶς πᾶν μόνιον τοῦ χυλοῦ ἀπὸ τῶν σκαλισμάτων καὶ τῶν γραμμῶν. Τελευταίον δὲ τὰ τρίβομεν διὰ ξηρᾶς καὶ λεπτοτάτης κόψεως κιμωλίας καὶ ἀπαλοῦ δέρματος, καὶ οὕτως ἔχομεν αὐτὰ καθαρότατα καὶ στιλπνότατα.

ΑΘΗΝΗΣΙ-ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ, ΟΔΟΥ ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΙΟΥ, 18